

ÚJSZÁRVA

Ára 9,50 lej, 800 Ft

IRODALOM / MŰVÉSZET / TÁRSADALOM / KULTÚRA

Bódis Kriszta
Istenhegy-trilógia

Cseke Péter Tamás
A kék szárnyú
gyermek

Benedek Szabolcs
A spalatói boszorkány

2023
Január

Irodalom

- ¶ **Tózsér Árpád**
Akiba rabbi nyaral; A szakadár;
Kötőjelen üldögél (*vers*)
- ▣ **Benedek Szabolcs**
A spatatói boszorkány
(*regényrészlet*)
- 12 **André Ferenc**
Elmélkedések a Mongol
Birodalom népszerű kánjáról,
nyilván, versírás helyett (*vers*)
- 16 **Molnár Krisztina Rita**
Engedje meg (*prózavers*)
- 17 **Bódis Kriszta**
Istenhegy-trilógia második
könyv (*részlet*)
- 19 **Andó Réka**
Replay; Kóma; a fák ágai nem
zöldek (*vers*)
- 22 **Vajda György**
Állomás (*próza*)

Galéria

- 26 **Jovián György**
Az időtlenség színei
– Jakobovits Miklós Kozmikus
oltár című kiállítására

Dialog

- 36 **Victor Tvetov**
A popcornkészítő gép

Esszé

- 38 **Szűcs László**
Hazudni vagy nem hazudni
– az újságíró Kinde Annamária
- 40 **Markó Béla**
Laudáció Varga Gábor
Életműdíjához

Tandem

- 43 **Magyari Sára, Visky István**
A szeretet működése
– a valóság és a lehetőség között

Kultúra

- 46 **Lakatos-Balla Tünde**
Introspekció – a keramikus
grafikái
- 48 **Hegy Réka**
Kinél van a bölcsek köve?
– Mentés másként pedagógiai
konferencia 2022

Média

- 51 **Cseke Péter Tamás**
A kék szárnyú gyermek
– Harminc éve sugározta első
adását a Duna Televízió

Kritika

- 53 **Szabó Ivett**
Újrajátszás, újrakezdés mint
az örök stagnálás biztosítéka
– Márton Evelin: Farkashab,
Lector Kiadó, Marosvásárhely,
2022 (*könyv*)
- 57 **Kovács Emőke**
Látogatás a lelkek enteriőrijébe
(*színház*)
- 59 **Forgács Áron**
A velünk született fogság
teljesedik ki bennünk
– Visky András: Kitelepítés,
Jelenkor, 2022 (*könyv*)

Előhívás

- 62 **Kőrössi P. József**
Tükör előtt, tükör után

Lépésről lépésre, saját úton

Harmadik évfolyamába lépő közös történetünk folytatása jobbra ismeretlen. Van persze néhány elképzelés, bejegyzés a fedélzeti naplóban arról, hogy a napi lapcsinálás mellett mivel szeretnénk még az idén foglalkozni. Ilyen például a harminc éve elhunyt Horváth Imre költői hagyatékának sok izgalmas anyagot kínáló feldolgozása, Kinde Annamária válogatott publicisztikáinak sajtó alá rendezése, illetve a diákírókkal való rendszeres foglalkozás, követve a sikeres, közösen is kipróbált szatmári mintát. Van egészen konkrét, e számunk utolsó oldalain hirdett tervünk is, a Magyar Kultúra Napjához időzített Dutka Ákos-ülésszak. A talán legvárhatóbb holnapos költő ötven éve hunyt el.

Indulhatott volna még aktívabban az esztendő egy izgalmas, a színházzal közösen futó Petőfi 200 programmal, ha a remélt támogató is úgy gondolta volna, komolyan véve saját kiírását. Ám ez esetben úgy tűnik, az ötlettelenség volt a nyerő projekt. Tudjuk, tapasztaljuk, ez is a rendszereken kívül rekedés bája, pályázattól pályázatig lépkedve mit sem ér a hosszú távú terv, de legalább annak a tudata boldogít, hogy arra lépkedsz, amerre jónak látod. Még ha nem is biztos, hogy van út abban az irányban.

Annál nagyobb az örömünk, amikor olyan remek anyagoknak, kiváló szerző barátainknak adhatunk teret, mint amilyenek ebben a számban is egymás mellé kerülhettek, a szerkesztői szándék szerint kommunikálva is egymással. Köszönet érte, ahogyan olvasóinknak is a figyelemért, minden biztató gesztusért.

A SZERK.

A CÍMLAPON: *A két krokodil ékszeres ládája*, 1999, vegyes technika, farost lemez, 103 × 128 × 3,5 cm (részlet)

A HÁTSÓ BORÍTÓN: *Archaikus forma*, 2003, vegyes technika, farost lemez, 120 × 70 cm (részlet)

Újvárad 2023/1

IRODALOM MŰVÉSZET TÁRSADALOM KULTÚRA

III. évfolyam, 1. szám. Megjelenik havonta.

Benkő J. Zoltán, Both Abigél, Gittai István, Fám Erika, Kinde Annamária, Péter I. Zoltán, Szilágyi Aladár emlékére

FŐSZERKESZTŐ: Szűcs László
VEZETŐ SZERKESZTŐ: Kemenes Henriette
SZERKESZTŐK: Fazakas Márta (kultúra), Ozsváth Zsuzsa (web), Simon Judit (esszé, kritika), Traian Ștef (dialog/párbeszéd), Szabó Anna-Mária (művészet)
FŐMUNKATÁRSÁK: Biró Árpád Levente, Boka László, Kőrössi P. József, Magyarai Sára, Tasnádi-Sáhy Péter, Ujvárossy László
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: Darabont Éva
KORREKTÚRA: Fodor Judit

Szerkesztőség:
Nagyvárad, 410147, str. Nicolae Titulescu u. 1.
Telefon: +40/725-944-956
E-mail: ujvarad@gmail.com
Honlap: ujvarad.ro

Kiadó:
Holnap Kulturális Egyesület (aholnap.ro)
ÜGYVEZETŐ: Laza Erika (+40/0771-652-005)
FELELŐS KIADÓ: Simon Judit elnök
E-mail: ujvaradkiado@gmail.com

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában.
FELELŐS VEZETŐ: Hajdu Áron

ISSN 2783 – 9567

Előfizetési díjak: 3 hónapra 25 lej (2000 Ft postaköltséggel), 6 hónapra 50 lej (4000 Ft), 12 hónapra 90 lej (7000 Ft).
Online-előfizetés: 3 hónapra 15 lej (1000 Ft), 6 hónapra 25 lej (2000 Ft), 12 hónapra 50 lej (4000 Ft).
A folyóirat előfizethető banki átutalással (RO39BTRLRONCRT0291922201 lejes, RO02BTRLHUF CRT0291922201 forintos); Revolut-kártyával (Laza Erika: 0745-282-178); postai pénzes utalvánnyal (mandat postal, Romániában) az előfizető neve, címe, valamint az Abonament Revista Újvárad megjegyzés feltüntetésével. Asociația Culturală Holnap, Oradea, str. S. Bărnuțiu nr. 14. CUI 34356348; továbbá személyesen a szerkesztőségben (Nagyvárad, Titulescu u. 1.).

Támogatók:

Tőzsér Árpád

Akiba rabbi nyaral

Mit kezdjek ezekkel a tényekkel: még mindig száz évvel ezelőtt divatozó klottgatyákat hordok; minden ellenségemet rég túléltem; nincs kedvem Yamoussoukroba utazni csak azért, mert nyár van. – A gleccserek olvadásának és csúszásának dominóhatása már a nagy városokban is érezhető, így a rádió, miközben egy szál klottban tökfőzeléket kavarok a konyhában, s azon töprengek, a közelítő gleccserek számára elég nagy város-e Pozsony. 500 éve ez a legszárazabb nyár, talán Nándorfehérvár sem esik el, ha 1521-ben több eső esik. Én a tököt, de engem ki főz klottgatyám fekete fazekában? Felhívom feleségemet (a Kis-Kárpátokban nyaral, 800 méterrel közelebb a Naphoz, mondja), megkérdezem tőle, melyik üvegből öntsek olajat a tökfőzelékre: a Hippósból vagy az Olivásból? A választ elhallgatom. Az átellenes blokk ötödik emeletén ráhúznak egy ablakredőnyt a Napra, más ablakok kirakatából bikinis próbababák bámulnak rám. Alattam, két emelet mélyben, mint víz alatti fák koronája, lombgubanc kókad. A fa maga az ylang-ylang valamely alfajára hajaz (szó szerint, mert ágai mint a hajfonatok), s így gatyában, tökfőzés közben érezhetem magamat akár az Indiai óceán partján is. Ehhez képest a Kis-Kárpátok szerény iskolakirándulás! Egyébként is: Akiba rabbi szerint az idős ember menjen bárhová, úgy érzi, már járt ott.

Irodalom

TŐZSÉR ÁRPÁD (Gömörpéterfala, 1935) Kossuth- és József Attila-díjas író, költő, szerkesztő, kritikus. 1965-től az *Irodalmi Szemle* szerkesztője, később főszerkesztője. 2005 óta az Magyar Művészeti Akadémia tagja. Legutóbbi kötete: *Lélekvándor. Új versek* (Kalota–Napkút 2019).

A szakadár

Reggel arra ébredt, hogy a bal karja többől hiányzik. Hangyázik,* akartad mondani, mondta neki a felesége. S ő, még félálomban, máris látta, karja egy sörényes hangyász ormányaként nyüzsgő hangyabolyban kotorász. S karjának fantomfájdalma is valami hasonlóra emlékeztette, jóval később jutott eszébe, mire: úrhajóban a WC kagylóból kirepült ürülékbumeráng keringhet olyan illetéktelenül az épp ebédelő úrhajósok fölött, mint a leszakadt kéz ebben a versben. Visszanézve az ágyra még látta karját – a zsibbadt szakadár búcsút intett neki.

Kötőjelen üldögél

Elmentem – zengett be távozásának visszhangja a dolgozószoba szurdokába. Előbb elment, mint a hangja. Nyomait is húzta maga után. Mikor célba ért, már ott várta saját magát. Nem sokáig bírták együtt. Amikor vissza akart jönni, nem találta az utat, s retúrját nem vette be az időlukasztó gép. Most az oda-vissza kötőjelen üldögél. Leveleket irkál, küldözget két rég kimúlt kuttyájának.

* hangyázik – a szlovák mravenčí tükörfordítása, amely ige tkp. a hangyaboly nyüzsgésére utal, de átvitt értelemben zsong, zsongol jelentése is lehet

Benedek Szabolcs

A spalatói boszorkány

(regényrészlet)

Egy szeles, mégis melegbe hajló, virágillatú április közepi napon Benedek püspök visszatért Váradra. Egészen másmilyen állapotban, mint ahogyan eltávozott. Kísérete alig néhány, meglehetősen zilált külsejű emberből állt. Maga a püspök ruhája szakadozott és foltos, erősen viselt volt, máskor pirospozsgás arca kifakult, vonásai beestek, tekintetében soha nem látott rémület tükröződött, időnként meg úgy verdezett a karjaival, mint valami fészekből kiesett, apátlan-nyátlan madárfióka. Annak a szekérnek, amely a személyes holmiját szállította a királyi táborba, nyoma veszett, a püspök és szerényé fogatkozott kísérete lóháton érkezett, ám olyanpíra csatakossá hajtották az állatokat, hogy szegény párak egyfolytában remegtek, mikorra végre megállhattak a vár alatt. Egyik-másik a szó szoros értelmében összeesett a

Majd miután a körülményekhez képest úgy-ahogy össze bírta szedni magát, mesélni kezdett.

A királyi had a Sajó mellett megütközött az országra törő tatárok főszeregével, és súlyos vereséget szenvedett. A csatamezőn vérbe fagyva maradt nemcsak a vármegyéből összeverbuvált katonaság java, de a nemesség és az előkelők színe-virága is. Velük együtt a Biharból érkezett hadtestet is szinte teljesen levágták a tatárok, csak az a néhány ember menekült meg, akik Benedek püspököt visszakísérték Váradra – vagyis idáig futottak vele.

Azon persze lehet majd alkalmasabb időben mélézni, hogy a magyarok miért nem vették észre a tatárok csapdját, miután azok olyan helyre vezették őket – mintha menekülnének előlük –, ahol csupán egy vékonyka hídon lehetett átjutni a tavaszi áradástól földuzzadt Sajón, miközben ők találtak egy gázlót, és azon átkelve bekerítették a híd előtt letáborozó magyarokat, majd halomra ölték őket. Mint ahogy az is igaz, hogy a bárók között akadt néhány, aki nem is titokban azt mondogatta, hogy talán nem is árt, ha a király elveszíti az első csatát, akkor majd jobban fog hallgatni rájuk. Ekkora vereségre azonban senki nem számított. Az ég feketébe borult a tatárok nyílvesszőitől, és akik utána a magyarok közül még életben maradtak, azokat szablyákkal és lándzsákkal döfték le Tartarosz lovasai. A Sajó vizét vörösre festette a vér, szerte mindenfelé hullák heverték. Az erdő vadjai olyan lakomát csaphattak, hogy napokig mozdulni se bírtak, úgy degeszre zabálták magukat.

– Kis híján a király úr is odaveszett – mesélte időnként még mindig levegő után kapkodva Benedek püspök. – Egyedül annak köszönhette életét, hogy a nádorispán úr fölvette a királyi páncélt, és a tatárok órá támadtak, miközben a király úr el tudott a csataterrről menekülni. A tatárok megölték a nádort, aztán persze rájöttek, hogy nem Béla urunkkal végeztek, amitől végképp a magasba hágott a dühük. Nemcsak a világi urak maradtak holtan a Sajó mentén, hanem egyházunk vezetői, így Ugrin kalocsai érsek, György győri püspök, Rajnald erdélyi püspök és mások.

Irodalom

BENEDEK SZABOLCS 1973-ban született Budapesten, egy szolnoki kitérő után most is ott él, prózát ír.

fáradtságtól. Még jó, hogy lovasát nem temette maga alá.

– Ezek nem emberek – mondta még mindig zihálva Benedek püspök, miután összehívta a kanonokokat, akik csodálkozva nézték máskor mindig harsány, tette kész és életvidám feljebbvalójuk színeváltozását, azazhogy elszíntelenedését –, ezek a Pokol fiai, akiket a Sátán küldött, hogy elpusztítsa a lelkeket. Emberekkel lehet harcolni, csatát is lehet ellenük nyerni, ám a pokolfajzatokkal szemben tehetetlenek vagyunk. Ahogy a Jelenések könyvében is írva van, ez bizony az a lovas, akinek a neve Halál. Nem tudunk mást tenni, mint elfutunk és elbujdosunk előle, mielőtt mindnyájunkat elpusztít. A Tartarosz tüze okáda ki magából Belzebub katonáit, akikkel szemben csupán az égi hatalmak segítségével reménykedhetünk.

A bajokat tetézte, hogy a csatából menekülő váradiakat utolérte egy kisebb tatár sereg, amelyik nem sokkal korábban Eger városát gyújtotta föl, és mind egy szálig megölte annak lakosait. Ezúttal azon váradiak nagy részét is elpusztította, akik a Sajó menti vereséget még túléltek. Akkor esett el Both váradi ispán is, valamint számos harcosa, úgyhogy azzal a valóban alig néhány emberrel, akik megmaradtak, Benedek püspök délkelet felé fordult, és visszatért Váradra, leginkább azért, hogy a többieket figyelmeztesse és menekülésre intse.

– El kell vinnünk innen mindent, és az ittenieknek is menekülniük kell. Olyan messzire, amilyenre csak lehet. A tatárok inkább előbb, mint utóbb, de ide is el fognak jönni, és ezek az ördögfiak nem ismernek könyörületességet.

– De hát hova mehetnénk? – kérdezte az egyik kanonok, a többiek nevében is.

– Nyugati irányba, amerre a király úr is menekült. Át kell mennünk a Dunán, azon talán nem bírnak átkelni Tartarosz veszett lovasai, bármennyire is jól úsznak a lovaik. A Duna erős sodrású, széles és mély folyam, számtalan mocsárral, azon legalábbis télvíz előtt nem lesznek képesek átjutni. Addig pedig király urunk bizonyára segítséget tud szerezni a keresztény országoktól, akikkel együttesen, Isten segedelmével, meg fogja tudni állítani a veszedelmet.

A kanonokok félretették a korábbi ellentéteket, és kivételesen azok is egyetértettek a püspökkel, akik évek óta fúrták, és nagy szerepük volt abban, hogy még mindig nem érkezett meg a kinevezését megerősítő pápai bulla. Szedelőzködni és pakolni kezdtek. A püspöki vár udvara megtelt szekerekkel, ahova földobálták a székesegyház kincseit, meg a kanonokok és a városi előljáráóság személyes holmiját. Benedek püspök sürgette őket, úgyhogy alig két nap leforgása alatt összepakoltak minden fontosat, és a menet nekivágott.

Kivéve Rogeriust, aki úgy döntött, marad. Hiába biztatta Benedek püspök, amaz egyre csak rázta a fejét. A teljes lakosság úgyse bírja elhagyni Váradot, valakinek törődnie kell az itt maradt hívek lelki üdvével. Különben is, a várat erős falak veszik körbe, majd oda behúzódnak.

– Hát jó – mondta végül Benedek püspök. – Végére is mi lenne egy pap számára szebb halál a pogányoktól elszenvedett mártíromságnál?

Egy mai, megkeseredett ember bizonyára gúnyolódásként értelmezte volna Várad püspökének megjegyzését, ám akkoriban ezt teljességgel komolyan gondolták.

Miután a többiek távoztak, Rogerius arra készült, hogy végre-alahára beköltözzön a püspöki várba. Ráadásul azzal is számolhatott, hogy amennyiben a menekülőket útközben netán baj éri, ő örökölheti meg a püspöki süveget. Hazudnánk, ha azt mondanánk, hogy ez – bármennyire is nem volt illendő egy ilyen helyzetben erre gondolni – a mártíromság mellett nem fordult volna meg a fejében, noha természetesen erősen szégyellte magát miatta. Mindazonáltal a vár tűnt a legbiztonságosabbnak, az volt a városon belül a leginkább védhető rész. Várad síkságon terül el, tőle keletre kezdenek el emelkedni a hegyek és következik a Királyhágó, amelyet Erdély is kapujaként emlegettek. Márpedig egy síkvidéki várost akkortájt leginkább az erős falak védhettek meg az ellenség pusztításától.

Ezek mögött a falak mögött remélt menedéket a környékről idáig futott embersereg is. Míg ugyanis Várad lakosainak egy része a püspök vezetésével távozott, addig a helyükre megérkeztek a környékbeli falvak és majorságok lakói. A tatárok közeledésének híre jócskán megelőzte jöttüket. Miközben a főszereg Batu kán vezetésével az Orosz kapun betört az országba, ahonnan egyenesen annak szívébe hatolt, addig egy másik sereg a Borgói-szorosnál Erdély területére lépett – ugyanott, ahová hat és fél évszázaddal később az ír születésű, ám angol nyelven alkotó író, Bram Stoker Drakula kastélyát képzelte. Onnét erdőkön, berkeken, sziklákon és szakadékokon keresztül befelé haladva elpusztították Brassót, Küküllővárt, Szebent és Gyulafehérvárt. Lépteik nyomát patakban ömlő vérözön, brutálisan megcsönkített hullák és meggyalázott, majd megölt nők kísérték. Továbbá fölgyújtott városok és falvak, földig rombolt tanyák és majorságok, megszenstelenített templomok és hasonló bestiális kegyetlenséggel legyilkolt, a vadak jussára hagyott csordák. Azt a sereget Dzsingisz egy másik unokája, Batu unokatestvére, Kádán vezette.

– Kádán! – kapta föl a fejét a jegyzeteiből Spalatói Tamás. – Hiszen vele találkoztunk itt mi is.

Rogerus komoran bólintott:

– A sorsunk az ő személye által is összefonódik, főesperes uram.

Miután a külső városrészeket nem találta elég biztonságosnak, Várad lakóinak nagy része a püspöki várba vackolta be magát. Ugyanoda tartottak a máshonnan idemenekülők is, aminek következtében némi csetepaté alakult ki a zsúfoltság és a vár szűkössége okán. Rogerius ezt úgy próbálta orvosolni, hogy kiadta a parancsot: sebtében építsenek egy másik falat a Körös és a vár közé, hogy még egy másik városrészt el tudjanak keríteni az ellenség elől. Az emberek hallgattak rá, nem csupán azért, mert kanonokként Rogerius maradt a városban a rangidős, hanem mert a saját érdekük is egy újabb fal fölhúzása volt. Mivel azonban Várad környékén nem volt elég kő, arra meg már nem volt idő, hogy a Királyhágó hegyeiből ide szállítsanak, le kellett bontani néhány házat, hogy azokból építsék föl az új védőfalat.

Rogerius éppen ezeket a munkálatokat felügyelte, amikor megszólították:

– Ha jót akarsz magadnak, hagyd ezt az egészet, és gyere velem.

A kanonok csodálkozva fordult meg a hang hallatán. Egy nő állt mellette, akiről első látásra nem lehetett megállapítani, hogy kiféle és miféle. Egyszerű külleme nyomán parasztlánynak lehetett volna gondolni, ám nem az övékéhez hasonló öltözéket, hanem zsákszerű, egyben kiszabott és megvarrott ruhát viselt. Magas termetű, fiatal nő volt, derékig érő, egyenes szálú hajjal, lágy vonásokkal és különös nézéssel, amely leginkább a belőle áradó, már-már földöntúli tisztaság okán bírt babonázó erővel. Rogeriusnak tátva is maradt a szája a meglepődéstől. Úgy tűnt, mintha valami erdei tündér vetődött volna melléje. Erdélyben számtalan róluk szóló történetet lehetett hallani, a tartományt egy időben Tündéerkertként is emelgették.

A nő megszokhatta, hogy ennyire megbámulják, vagy pont önnön hatását akarta tompítani, amikor magyarázatképpen hozzátette:

– A tatárok ellen mit sem ér egy ilyen fal. A többi várost talán nem vették körbe effélék? Mégis úgy mentek keresztül rajtuk, mintha ott se lettek volna. Ezek a Sátán fiai, akik a Pokolból érkeztek ide, hogy elpusztítsák az elbizakodott és magukat nagyra tartó, valójában ostoba és gyenge embereket. Akik akár akkora falat is emelhetnek, amely az égig ér, mégse fogják elkerülni a büntetésüket.

A nő egyszerű, hétköznapi szavakat használt, ennek ellenére úgy beszélt, mintha szószék-

ről szónokolna. Csak a hangját nem emelte föl hozzá. Azt pedig, amit mondott, akár látomásnak vagy próféciának is gondolhatnánk, holott nagyon is valóságosan hangzott. Rogerius – aki addigra már kiválóan beszélt és értette a főként a közrendűek által beszélt magyar nyelvet – a lelke mélyén tudta, hogy ennek a semmiből idekerült tündérnek igaza van. Csakhogy ezt nem mondhatta meg azoknak, akik a környékről idemenekültek és bíztak benne.

– Mit akarsz hát – kérdezte, és csupán utólag lepődött meg azon, hogy tanácsot kért egy sose látott nőtől –, mit tegyek?

– Ha mártíromságot akarsz halni a híveid között, maradj velük, és várd meg a halált. Ha viszont úgy gondolod, hogy annak a néhány életben maradtottnak, aki elmenekül, idővel szüksége lesz rád, bujdosz inkább el te is. De ne habozz sokat, a Sátán lovasai már nagyon közel járnak.

Rogerius az épülő falra nézett, majd megint a nőre. Amaz szelíd, már-már nem evilági mosollyal az arcán csöndben várt még néhány pillanatig, aztán megfordult, és elindult a városból kifelé. Rogerius gondolkodás nélkül, megbabonázva ment utána, nem törődve azzal, hogy mit gondolnak felőle az emberek.

A nő nem nézett se jobbra, se balra, ment határozott léptekkel előre. Rogerius, mintha láthatatlan karok vezetnék, szótlanul, megszeppen ten ment a nő nyomában. Átgyalogoltak a külső városrészekben, ahol azok a kevésbé szerencsések bujkáltak, akik a várba nem fértek be, és az ideiglenesen fölhúzott fal mögött se jutottak menedékhez. A házak pincéiben és padlásain reménykedtek a megmenekülésben. A tető rései mögül csodálkozva figyelték a különös látványt: egy csavargó kinézetű nő vezet egy papot a városból kifelé. Az embernek ettől vagy pajzán gondolatai támadnak, vagy rémült ingerültséggel és meglepett nehezteléssel keresztet vet.

Nem mentek messzire, csak a közeli, sűrű erdőbe, amely Várad keleti szélénél kezdődött, és amelyet bihari erdőként, vagy a közeli Királyhágó okán Király-erdőként is emlegettek. Kiváló vadászhely volt, az ispán, de más környékbeli nemesek is odajártak vadászni. Holott túl azon, hogy valóban tele volt mindenféle méretű és fajtájú vadállattal, rendkívül sűrű is volt: a fák olyannyira közel nőttek egymáshoz, hogy összekapaszkodtak a lombjaik, a buja aljnövényzet pedig még tovább nehezítette az előrejutást. A vadászok nem

is mertek egyedül maguk bemelegedni, vezető fogadtak, aki ismerte a járást. Ám aki vállalta a sűrű rengeteg jelentette kockázatot, az zsákmány nélkül nem jött ki a bihari erdőből. Hol vadkan, hol szarvas, hol farkas, hol medve vagy bölény került lándzsavégre, az apróvadakról nem is beszélve.

Persze nem mindenki úszta meg. Több mint két évszázaddal történetünk előtt itt szenvedett halálos vadászbalesetet Szent István király fia és szépreményű trónörököse, az ugyancsak szent életű Imre herceg, ezzel egyidejűleg ekkor vonult be a vadkan lehetséges orgyilkosként és históriaformáló alakként a magyar történelembe. De ugyanerről az erdőről mesélt az eggyel korábbi Béla király névtelenségbe burkolózó jegyzője, a mesternek mondott P., akit Anonymusként emleget a történeti emlékezet, és aki a magyarok cselekedeteiről írott krónikájában Igfon-erdőként említi azt a helyet, ahova a rejtélyes Mén-Marót vezér bemenekült honfoglaló őseink elől. Az erdőn keresztül pedig manapság serpentine út vezet Kalotaszeg, valamint Kolozsvár és Erdély szíve felé.

Rogierius a lelkiismeretével viaskodott: vajon jót cselekszik-e, nem volna üdvösebb mégis a mártíromság? A nőnek azonban minden szelídsége és csöndessége ellenére sem lehetett ellentmondani. Volt valami megfoghatatlan határozottság a szávaiban és a cselekedeteiben, amelyek akkora nyugalomról és magabiztosságról tanúskodtak, hogy az ember önkéntelenül engedelmeskedett neki. Igaz, nem is mentek túlságosan messzire. Az erdő szélén, egy jókora fa alatt megálltak, és a nő azt kérdezte a kanonoktól:

– Föl tudsz ide mászni? – Baljával a lombkoronák közé mutatott.

„Balkezes” – állapította meg Rogierius, és nehezen bírta megállni, hogy lopva ne vessen keresztet. A balkezességet akkortájt nem rendes, sőt egyenesen az ördögtől való dolognak tekintették.

– Mi a neved? – kérdezett vissza felelet helyett Rogierius, mintha abban reménykedne, hogy amennyiben amaz elárulja a nevét, kevésbé tekinthető démonnak. Elvégre azok csak hosszas fenyegetőzés után mondják meg a nevüket az ördögűzés során.

– Lelle vagyok – válaszolta minden erőlködés nélkül a nő.

– Én pedig... én pedig... – dadogta Rogierius, ám a nő megelőzte:

– Te Rogierius vagy, az egyik váradi kanonok. Most arra felelj inkább, hogy tudsz-e fára mászni.

Rogierius gyerek- és kamaszkorában valóban mászott fára. Csakhogy azok ott, a napsütötte Itáliában egészen másfajtaak voltak – citrus- és olajfák –, mint amilyenek itt, a sűrű erdőben nőttek. Mi tagadás, most megküzdött az ágakkal. Lelle segítségével kellett ahhoz, hogy végre sikerüljön a lombok közé fölkapaszkodnia. Bele is borzongott: az anyjáié volt az utolsó női kéz, amely hozzáért. Alkalmas időben ezt majd meg kell gyónnia, és bizonyára szigorú penitenciát fog kapni érte.

A fáról egyenesen Váradra láttak rá. Nem kellett sokáig várakozniuk, épphogy belefészkeltek magukat a lombkoronába, megjelentek a tatárok. Ahogy számítani lehetett rá, délkelet felől érkeztek. Csupa rémisztő külsejű, állig fölfegyverzett lovas, akik ábrázatát ördögi álarc fedte. A legijeszőbb pedig az volt, hogy egyetlen kiáltás nélkül rontottak a városra. Akár a farkasfalka, amely tisztában van az erejével, és vezényszavak és kaffogás nélkül is eléri célját.

Rogierius kikerekedett szemekkel és torkában dobogó szívvel nézte a nem evilági látványt. Egyszeriben megértette Benedek püspök páni félelmét, egyúttal csodálkozott a balgákon, akik nevettek és legyintettek a közelgő veszedelemre. A tatárok bementek a pincékbe és legyilkolták az ott rejtőzőket, a padláson megbújókra pedig rágyújtották a tetőt. Ahogy közeledtek, sokan inkább kifutottak a házaikból és megpróbáltak az erdő felé menekülni, ám hiába: a tatárok nyílveszszői vagy kardcsapásai ott is utolérték őket. Mindez nem is telt hosszú időbe. Alig két fertályóra múltán Várad épületei lángokban álltak, a város fölött fekete füst gomolygott, és addigra a sikoltozás meg a halálhörgés is alábbhagyott. A tatárok végeztek minden élővel, akit a város utcáin és házaiban találtak. Mindezek után, mint aki jól végezte a dolgát, megfordultak és elvágtattak délkelet felé.

– Elmentek? – kérdezte megkönnyebbült csodálkozással Rogierius. – Ilyen hamar?

A kérdésében egyúttal az afeletti öröm is benne volt, hogy ezek szerint legalább a vár és a székesegyház megmenekült. A lombkoronából az is látszott, hogy amikor a tatárok megpróbálták a Körösből idevezetett vízzel teli árokkal körbevett vár falait megközelíteni, felülről nyílzápor fogadta

A fáról egyenesen Váradra láttak rá. Nem kellett sokáig várakozniuk, épphogy belefészkeltek magukat a lombkoronába, megjelentek a tatárok. Ahogy számítani lehetett rá, délkelet felől érkeztek. Csupa rémisztő külsejű, állig fölfegyverzett lovas, akik ábrázatát ördögi álarc fedte. A legijesztőbb pedig az volt, hogy egyetlen kiáltás nélkül rontottak a városra. Akár a farkasfalka, amely tisztában van az erejével, és vezényszavak és kaffogás nélkül is eléri célját.

10 őket, amit viszont ők nem tudtak viszonzni, lévén, hogy a védők fedezékek mögül lóttak rájuk. A tatárok elvonulása után a várba menekültek tehát a falakon kívül rekedtekkel ellentétben életben maradtak. Ami nem csökkentette a Rogeriusra váró kötelességek súlyát. A halottaknak meg kell adni a véstisztességet, még akkor is, ha nemigen találunk akárcsak egyet is, amelyik egy darabban lenne. Az élők pedig vigasztalásra és bátorításra szorulnak.

Rogerus ereszkedett volna a lombokból lefelé, hogy elvégezze a lelkiismerete és az egyházi kötelességek diktálta feladatait, ám Lelle egy intéssel megállította:

- Várj. Ne légy olyan balga, mint ők.
- Mint kicsodák?
- Légy türelemmel. Meg fogod látni.

Rogerus, maga se értette, miért, de engedelmeskedett. Maradtak az ágak között. Két napon át ott kuksoltak, jószerivel étlen-szomjan. Lelle időnként lejjebb mászott, és korai tavaszi bogycat tépdesztett egy erdei bokor ágairól, hogy azokkal csillapítsa a szomjukat és az éhüket. A kano-nok már úgy érezte, hogy nem bírja tovább, annyira elkapta a mehetnék és a vele járó viszketőség,

ám akárhányszor Lellére nézett, végül mindig úgy döntött, hogy inkább marad. Legalábbis addig, amíg minden erejét megfeszítve bírja. Ami meglehetősen véges és behatárolható dolog.

Két teljes napon keresztül egy lélek se mutatkozott. A környéket vészterhes csönd lepte be. Várad házai leégtek, a tűz se ropogott már, csak a hullaszaggal keveredett émelyítő füst kavargott a város fölött. A szokatlan némaság és a vér messziről érződő szaga becsalogatta a házak közé az erdő vadjait, akik valóságos lakomát csaptak a holtetekből. Rogerius elborzadva hallgatta – persze az is lehet, hogy csak rémültében odaképzelte a faágak közé hangokat – a fenevadak csámcsogását, az állkapcsok csattogását, és a morgást, ahogy időnként egy-egy jobb falat (egy vaskosabb emberi comb, vagy zsírosabb lapocka) fölött verekednek.

Két nap múltán kinyílt a vár kapuja. A bent lévőket előcsalogatta az éhség és szomjúság, elvégre sokan voltak bent, és a fölhalmozott élelemmennyiség rohamosan fogyatkozott. Másrészt minden jel arra mutatott, hogy a tatárok elvonultak, letettek arról, hogy Váradot teljesen elpusztítsák, inkább könnyebb prédát keresnek. Harmadrészt keresztényi kötelesség, hogy az embertársaink maradványaiból lakmározó vadakat elkeressük, és ami még föllehető volt belőlük, azt tisztességgel eltemessük, még akkor is, ha azt már nem lehetett eldönteni, melyik testrész kihez tartozott. Ugyanezek a gondolatok Rogeriust is arra készítették, hogy Lelle intésével nem törődve, most már lemásszon a fáról, mivel a türelme amúgy is elfogyott, és nem bírt már veszteg maradni.

Amikor pedig elkezdett lejjebb mászni az ágakon, mint valami hirtelen kerekedett, előjelek nélkül vihar, valósággal kirobbantak Tartarosz lovasai az erdőből, és megállíthatatlan fürgetegként ismét lecsaptak a városra.

– Máig nem tudom, hol voltak odáig – mesélte Rogerius majdnem két évtizeddel később, a spalatói érseki palotában, miközben tekintete valahova a messzeségbe, a cella keskeny ablakán keresztül a tenger felé révedt. – De hát nincs rá más magyarázat, minthogy ott lapultak az erdőben, a fák között, közvetlenül alattunk. Olyannyira mozdatlanul, hogy én bizony semmit nem vettem addig észre belőlük.

– És a veled lévő nő? – kérdezte Tamás, aki észre se vette, hogy annyira figyelt az érsek szava-

ira, hogy közben elfelejtett jegyzetelni, sőt a lúd-tollat is letette. – Ő ezek szerint tudta, hogy ott vannak?

– Úgy sejtem, hogy igen. Különből miért tartott volna a fán, és miért figyelmeztetett volna a veszélyre? Csodálom, hogy miközben az ördögfiak ott rejtőztek alattunk, ő végtelen türelemmel és a félelem legkisebb jele nélkül kibírta ezt, mi több, anélkül intett kitartásra, hogy megsejtette volna velem a közvetlenül alattunk lévő veszedelmet. Amiről, ha tudok, bizonyára páni félelemben estem volna.

Az utcákon, a romok között bóklászókat alaposan meglepte a tatárok második rohamja. Újabb öldöklés kezdődött. A vár kapui elővigyázatlanul nyitva maradtak, hiába menekültek volna vissza az emberek, a tatárok vérszomjas fürgetegként beözönlöttek utánuk. A frissen fölépített falat az erdőből hozott husángokkal és farönkökkel ledöntötték. (Vajon milyen messzire kellett a várostól elküldenie a katonáit Kádának ahhoz, hogy a váradiak ne hallják a fejszék csattogását, és észrevétlenül a közelbe tudják szállítani az embernagy-

ságú fadarabokat?) Egyedül a székesegyház adott átmenetileg menedéket, aminek a kapuját annak idején jó vastagra és erősre építtette László király, hogy az Erdélyben kóborló úzok, kunok, besenyők és más pusztai rablónépek ne tudják betörni. A tatárokon azonban ez se fogott ki. A faltörő farönkökből és az emberi hullákból jókora máglyát emeltek, és a lángnyelvek átterjedtek a székesegyházra is. Az épület hamarosan égni kezdett, pompás kapuja az enyészeté lett. A bestiák nem féltek a tűztől sem: a székesegyház még javában lángolt, amikor ők bementek, és akiket addig nem pusztított el a tűz és a füst, azokkal is végeztek. Azokat az egyházi kincseket pedig, amelyeket Benedek püspök nem bírt elszállíttatni, sorra kihozták, és fölötötték őket zsákokban a lovaikra.

Váradról délnyugat felé vették az irányt, hogy az Alföld keleti peremét végigpusztítva Szegedet és környékét is lerombolják, miközben a királyt üldöző Batu a seregével északnyugat felé nyomult. Bármerre jártak, nem maradt más utánuk, csak hullaszag, pusztulás, leégett települések, megalvadt vér, lecsupaszodott csontok, és a legborzalmasabb képében megnyilvánuló halál.

André Ferenc

Elmélkedések a Mongol Birodalom népszerű kánjáról, nyilván, versírás helyett

A vers leadási határideje pogány hordaként lohol felém, felperzseli a termékeny ötletek mezejét, kardélre hányja értelmes gondolataim, az üres papír fenyegetően áll előttem, mint egy monolit.

Riadtan a tollamba rejtőzik, ott várja, hogy elvonuljon a leadások szorongató hada. Meggyőzőm magam – hatékonyan, mint mindig –, hogy legjobb lesz fun facteket olvasni inspirációnak.

Megtudom, hogy az ember tusolás közben sokkal kreatívabb, ami tetszene, de nem a kedvencem, amikor elázik a papír, amire írok. Olvasok a négyszögletű vombat-székletről. arról, hogy Steinbeck kutyája hogyan ette meg – kiváló kritikai érzékenységgel – az *Egerek és emberek* első kéziratát, arról, hogy a Föld aranytartalékával be tudnánk vonni az egész bolygót. Ezt sem szívesen támogatom, mivel az arany szerintem nem passzolna a cseresznyevirággal, és kár lenne így lehangolni a március végét. Ráadásul a szurikáták hétköznapijait is biztosan megkeserítené.

És olvasok arról, hogy statisztikailag jó esély van rá, hogy Dzsingisz kánnal rokonságban álljak. Hogy talán, ha közvetve is, de magamban hordom legendás génjeit.

Irodalom

ANDRÉ FERENC (1992) költő, műfordító, slammer szerkesztő. Csíkszeredában született. A FISZ, az EMIL és a Romániai Írók Szövetségének tagja. Kötetei: *szótagadó* (2018), *Bújócska-verseny* (2020).

Ezzel aztán vigasztalhatom magam
esősebb délutánokon, amikor
nem hajlandó előmászni a vers
a tollamból. Kicsit ki is húzom magam,
bár az ő magasságáról nincsenek adataim.
Azért mégis, ő megszerezte mind, amit lehetett.

Ekkor megsuhint a felismerés,
a válság szájszaga csapja meg orrom:
mi van, ha Temüdzsin nem szívesen jött
volna el velem kávézni vagy levendulás
öblítőt vásárolni a szupermarketbe?

Mi van, ha nincs közöttünk kémia?
Ha nem értene egyet, hogy
a budipapírtekerceset melyik
irányba kell tenni, vagy, neadjisten,
cukorral eszi a bundáskenyeret?
A leírások javarésze szuperemberként
emlegeti, aki duzzad a dicsőségtől,
mint hörcsög gyomrában a pizzatészta.

Dzsingisz kán. A példakép.
A Mongol Birodalom felvirágoztatója.
Ez a Birodalom, amire fenyegető
csodálattal vágyunk azzal a 0,05%
tatár vérrrel kishitű ereinkben.

Elég rég volt, hogy azt mondjuk rá: történelem.
Elég rég, hogy lehessen vicces.
A fél Euráziát leuraló kisebbségi komplexus.
Lóháton masírozó mézédés maszkulinitás.

Elég rég volt, hogy méltassuk erényeit.
Adjunk hálát a Selyemútért,
a fejlett postai szolgálatért.
Azért, hogy – analfabéta létére –
adómentességet biztosított
az orvosoknak és a tanároknak.
Most nincs írástudatlanság,
vannak adók.

Dzsingisz. Kitűnő stratégia,
vallásszabadságot propagáló hadúr.
Etnikai és nyelvi prularitást
szorgalmazó fővámos.
Mármint azoknak, akiket
nem irtott ki.

Dzsingisz. Azt hiszem, tényleg
nem lettünk volna barátok,
bár ez az én saram is.
Azért, - ha megengeded -
volna néhány kérdésem hozzád.

Dzsingisz. Mondd csak, a többszázadik nő után is ugyanolyan lendület hajtott? Érdek űzött vagy élvezet? Érzékiségről nem is merlek faggatni.
De mondd, nem égették ki a bimbóid perzselő nemi betegségek? Hitted, hogy a sok használatból vörös és viszketeg?

Dzsingisz. Hogyan tudtál aludni éjjel? Hányszor riadtál föl verejtéktócsában, görcsölő izmokkal, feszült állal? Szemed finom mandulájában hányan csókolták meg a tükröződő teleholdat?

Dzsingisz. Könyörtelenséged kígyója még mindig képes újabb bőröket vedleni magáról itt, a XXI. század címen futó, túlírt telenovellában. Birodalmi génjeid még mindig elevenen lüktetnek a tehetetlenség gyermekeiben.

Vajon hány évszázad távolság tanítja meg, hogy amit felperzselsz, az még nem a tiéd. Hogy amit utódlasz, már nem te vagy. Pedig hányszor meg kellett volna tagadnunk téged!

Viperafogad képes átharapni az időn. És mindig talál magának bőséggel gyámoltalan prédát. Mindegyre akad egy-egy izgága utódod, aki tovább örökli tőled a birodalmi kényszer izommerevségét, nyelvén a habzó arroganciát, szívében a cinizmus szárazjegét.

Dzsingisz. Mondd, elégedett vagy hagyatékkoddal? Éjszakáid összeszorított állkapcsába zárva erről álmodoztál? És megérte?

Megérte mindezért feladni a pihenést, a megszokásba áztatott hétköznapiok nyugalma, a bizalom illékony melegét?

Megérte szorgalmasan táplálni nap mint nap a paranoia bélférgeit? Sokszorosan túlfeszíteni a teljesítménykényszer íját?

Vaktában kilótt nyilaid közül
sok még csak most hullik
vissza ránk. És ilyen szaporulat
mellett könnyen akad telitalálat.

Dzsingisz. Mostanában havonta
portyáz végig egy új apokalipszis
a világon. Ezek után, ennyi mérföld,
ennyi évszázad és ennyi emberi
embertelenség után már
nem is vagy olyan ijesztő.

Dzsingisz. Gyere, heverj ide.
Pihenj meg. Meséld el, milyen
volt a napod. Tessék,
egy csupor kumisz.
Kortyolgasd szépen el.
Utána nyugovóra térhetsz.
Ha akarod, felolvasom neked
egy versem. Hosszú lesz,
nyugodtan belealhatsz.
De előbb mesélj. Hogy vagy?
Csak lassan, nyugodtan. Ne kapkodj.
Ne siess. Ráérek, van idő.
Nem hajt a tatár.

Molnár Krisztina Rita

Engedje meg

Így beszélgetett a vándor marionettbábos és a jegyszédőnő

- Jó napot! Az igazgató? Beszélnem kell sürgősen vele. Vagy maga az?
- Ugyan. Az kéne még. Igazgató. A jegyszédő vagyok. Miben segíthetek? Egyébként jó napot – ha egy nap egyáltalán még jó lehet.
- Hogy jó? Csak az, csak az! Tudja, a bábjaim, a csodás bábjaim mindet varázslatossá teszik! Nézze, nézze csak!
- Nem látja, hogy éppen ablakot mosok?
- Hát nem jegyszédő? Szedhetne jegyet az én előadásom előtt is, biztosan megegyezünk!
- Előadás! És engedélye van? És plakátjai? Honnan veszi, hogy a bábjai bárkit érdekelnek magán kívül? Az ablakot pedig azért mosom, mert ömlik át a szenny a városra, de ezzel végképp senki nem törődik már rajtam kívül.
- Maga rendkívüli! Ritka, hogy manapság bárkit érdekeljen így a tisztaság!
- Rendkívüli? Dehogyan. Az élet rángat engem is zsinóron, akár maga, kis piroscipős, a bábjait!
- Jaj. Szegény. De nézze, tényleg nézze már meg őket! Látja? Ez itt egy kiskutyá. Ez meg flamenco-táncos, van kasztanyettája is! Tudta, hogy kicsi gesztenyét jelent? És nézze! Ezt imádják, ezt a dundi nőt a kis keszeg ficsúrral. Csókolóznak – hát nem megható? Vagy ha tud, nevetni is, mert viccesek, mikor a kiskutyá a dundi nő bokáját megharapja!
- Istenem, maga egy sültbolond. Gyagya. Ne szórakozzon itt velem. Mindjárt itt tolong a nép, a film előtt, lesz itt zshivaj, majd mind kukoricát akar, ruhatárt keres, pisilni fut. Nincs időm magára, értse meg!
- De akkor minek? Minek sikálja itt az ablakot? Hová szaladnak napjai, ha még ezt sem lehet? Csak egy kicsit figyeljen már ide, ez egy csoda! Egy bábelőadás. Engedje meg magának és nekem, engedje már!

 Irodalom

MOLNÁR KRISZTINA RITA
(1967, Budapest) költő,
író, tanár, múzeumpedagógus. Több verseskötet
és meseregény szerzője.

Bódis Kriszta

Istenhegy-trilógia második könyv

(részlet)

1922, Érsemjén

– Hát az édes kis babát otthon hagyta, kezit csókolom? – kérdezte Nusi.

A faluban találkoztak, mert Klára Fráter Lórándéknál szállt meg. A Szunyogh tanyán veszélyes lett volna maradni – Hálistennek, hogy végre vissza teccett jönni.

– Nem hozhattam ide Juditkámát. Emmi árpakávéval itatta, és szegénykémnek tele lett szemölcsökkel a feje. Egy darabig vagdosta a doktor, aztán lelápiszolta. Azóta meg hőemelkedése van. Talán attól, talán mástól, nem tudjuk.

– Jaj csak nem kapta el a naccságos úrtól a tbc-ét – mondta ki Nusi, amit Klára nem akart kimondani. – Az Erzsi néni se jött?

– Egyedül jöttem Nusikám. De hogy van az a te gaz urad?

Nusi összeráncolta a homlokát és csípőre vágta a kezét.

– Akkó' maga is hallotta.

– Hallottam, hogy elvett. És milyen a házasság ezzel a mihályfalvi granicsár kapitánnyal?

– Nagy csalódás, naccsád! Bizony egy porcika sincs benne, ami kívánná a dolog felét. Amikor hazagyün a kaszárnyából nem megy sehova, nem dolgozik a ház körül, csak örökösen cigarettázik. Azt szívja reggeltől estig.

– És pörölsz vele?

– Má' hogyne pörölnék naccsád? A ház teteje rossz, majd megcsordul az eresz. Ő meg hagyja. Amikor gyün a meleg, hogy az ember meposhad bele, akkor is benn van a házba. Arra is lusta, hogy megnézze a tyúkokat, megtojtak-e. Amikor nem a kaszárnyában van, lopja az egész napot. Neki bezeg mindig jól van a feje alja. A cigarettákat, meg olyan nagy lélekkel szívja, hogy belehorpad a képe. Esetleg a kutyáival elbeszélget, de enni azoknak is én adok. Amikor havat kellene hányni, akkor is én megyek. Nem tudom mi van ezzel az emberrel. Talán fél hogy kialszik a cigaretta parazsa? Mert télen is a szobában kuksol, füstöli a legyeket.

Nusiból, ha a piacon vagy a faluban összefutottak, ömlött a szó. Kikerekedett, megasszonyosodott, és igen határozott menyecske vált belőle.

– Megélték a fizetéséből, nem?

– Bár megélnénk, de elissza, elfüstöli meg elzabálja. Ha nem ráncigálnám le a gatyáját, azt se váltana, ahhoz is lusta. Azé' is kinézük, hogy szegény lányt vett el, de nem is ment volna hozzá senki más. A kaszárnyába is csak ahun ért, hogyan rabolják el a termést az uraságok birtokáró'.

Klára Kelemen gazdával járta a birtokot. Nusi igazat mondott, továbbra is csáki szalmájának tekintették a granicsárok a gazdaságot, és ha kedvük tartotta, következmények nélkül raboltak.

Irodalom 17

BÓDIS KRISZTA (Budapest, 1967) író, pszichológus, dokumentumfilm. Eddig három regénye jelent meg, számos filmjével szerzett díjakat. A Szépirok Társaságának a tagja.

Kelemen csupa olyan kérdés elé állította Klárát, amit nem tudott azonnal megválaszolni, mert úgy érezte, nem ért hozzájuk. Vessenek-e rozst a bükköny mellé? Mi legyen a meddő tehénnel? Levágják-e, árulják ki a zsírját, husát, vagy adják el lábon? Mennyi zöldséget vermenjenek el? Adhat-e és kinek adhat a gazda előleget a komencióból. Melyik tinópárt fogja járomba, melyiket hízlalja? Klára időt kért. Végigjárta a szomszéd gazdálkodó birtokosokat, tárgyalt Rudi barátaival. Kiszedte az önállótlan Kelemenből az ő véleményét is, még a feleségéjét is kipuhította, mert úgy tűnt Kelemen a felesége irányítja gazdálkodás dolgában. Ruditól hiába kért segítséget, őt semmi nem érdekelt, csak némán szenvedett, mert ismét gennyedni kezdtek a sebei, a levelekre nem is igen lett volna ideje válaszolni, pedig a kérdésekre azonnal válaszok kellettek. Két hét után Klára

nem bírta tovább, igyekezett vissza Debrecenbe egy rövid hazalátogatásra legalább. Nyugtalan volt – ha csak egy-két napra is – de látni akarta Juditot és Rudit. És megtudni valamit Schmidtről. Képtelen volt uralkodni magán. Folyton csak rá gondolt.

Judit lányát Emmi nem engedte ki a karmai közül, hiába szerette volna magával visszahozni Semjénbe. Nem mert erősködni, mert a gyerek hőemelkedése nem múlt el.

Rudit pedig továbbra sem érdekelte a gazdaság. Újabban könyveket olvastatott fel Klárával, hogy minél hosszabb ideig maga mellett tartsa a feleségét a kórházban.

Klára úgy érezte a birtok, gyerek, beteg férj háromszögben szétszakad, miközben egy kanapén él, vagy a Semjéni birtokon, fűtetlen szobákban.

Schmidt forró szerelmes leveleket írogatott, s ő néhányra válaszolt is.

De alig maradt ideje ábrándozni. Ingázott, átmeneti életet élt és tele volt a feje gondokkal, amikre mindenki tőle várta a megoldást.

Amikor a debreceni villámlátogatás után visszatért Semjénben, hiába erősködtek Kelemen gazdáék, hogy költözzön Fráterékhez, inkább a tanyán maradt az udvarházban. Nem félt egyedül, holott személyzet nélkül az úrház üresen kongott, ráadásul hetekig nem lehetett bezárni, mert a bejárati ajtóról letörött a kilincs. Nusitól öt fiatal farkaskutyát kapott és a falka az ajtaja előtt aludt, odabent a szobában. Gyűlölték a katonákat és távol is tartották őket a birtok épületeitől. Ekkor a románok a földekre, legelőkre szoktak, onnan lopták a terményt s hajtották el az állatokat.

Egyszer Klára kutyákkal érkezett a földekre, másszor a legelőkre, ha a fülébe jutott, hogy megint betörtek a granicsárok. Leszállt a szekérről, s a kutyákkal nyomában gyalogolt egyenesen a rablók fogatai felé, kezében lovasositor. A kutyák előretörtek és veszett csaholással bírták futásra az ellenséget. Az öt korábban harsányan kiröhögő őrmester iszkolt a veszettül támadó kutyasereg és az egyenesen felé haladó asszony előtt.

Klára kénytelen volt rabló gazdálkodással védekezni a kirablóival szemben. Hisz nem védhette áldott nap a falkával a birtokot. Úgy döntött, hogy mindent lábon adnak el és jó érzéssel jó üzleteket kötött. Belső személyzetet továbbra sem alkalmazott, Kelemenné főztjét ette.

Egy alkalommal a postájában egy fenyegető levelet talált. Félnie kellett a katonák bosszújától.

– Az uram, meg az őrmester nagyon feneke-dik magára – súgta neki Nusi. – Fogja! De nehogy megtudja valaki...

A lány egy pisztolyt csúsztatott Klára marká-ba, és ő attól fogva egy pisztollyal a párnája alatt aludt, már amikor végre el tudott aludni.

Virradatig Schmidt szerelmes leveleit olvasta.

– Deponálja a pénzt a bankba a tanya bitosít-ására, amíg nem lehet tudni a búza eladási árából befolyt fix összeget – javasolta Rudi egyik jó ismerőse, aki gazdálkodást tanított, s akitől Klára gyakran tanácsot kért.

A valuta átváltási bizonytalanságok miatt cserekereskedelem zajlott az elcsatolt részeken, így a Partiumban is gyógyszert vettek tojásért, lovat gabonáért, disznót szarvasmarha takarmá-nyért. Senki nem bízott senkiben és hangos vesze-kedésekben nyilvánult meg az emberek elvesztett lelki békéje.

– Kezit csókolom, mi legyen máma az ebéd? – jelentkezett minden reggel Kelemenné.

Mintha egy harangot vert volna félre a füle mellett, hogy figyelmeztesse: újabb, küzdelmes nap kezdődik a nyugtalan éjszaka után. A farkas-kutyák már messziről megéreztek a jöttét, fülüket hegyezve emelték fel a mellső lábukon nyugtatott fejüket.

– Okos, nagyon okos kutyák vagytok – kelt ki az ágyból és a nevükön szólítva egyesével köszön-tötte a védelmezőit.

Kelemenné érkezésével, minden reggel azzal szembesült, hogy még mindig a köztes létben él, valami átmenetben, amely végtelennek tűnt, nem olyasminek, amiről azt lehetett gondolni, hogy ha a megpróbáltatásokon túl lesz, a valahová való megérkezés várja.

A gazdálkodás, a Rudi ápolásának feladata, az ingázás a birtok és Emmiék otthona között, az próbálkozásai, hogy a családjának bebizonyítsa: mindezek ellenére jó anya, az egész erő készletét felemésztette, anélkül, hogy bármi visszatöltötte volna az apadó tartalékait, amit egyre sebesebben felélt.

Egy-egy jól megkötött üzlet inkább csak azt bizonyította, mennyivel jobbat köthetett volna, ha nem rabolják ki a románok, hatóságilag támogatott formában a tanyát. Minden egyes szenvedélyes szerelmes levélváltás Schmidt-tel arra emlékeztette, hogy a kapcsolatuk törvényen kívüli. Hogy gyáva teljesen az lenni. Hogy hazudik önmagának és a külvilágnak. Schmidtnek is hazudik. Egyedül a gyötrő szerelmi érzés nem volt hazugság, csak éppen kilátástalan. Judit kapaszkodó ölelése arra figyelmeztette, hogy nincs mindig mellette és nem tudja viszozni a gyermeke szeretetét, nem adja meg neki

azt a biztonságot, amit anyaként adnia kellene.

Kelemenné az ebéd főzésre vonatkozó kérdésével erre az ideiglenes útlevelére nyomott újabb billogot. Arra emlékeztette, hogy milyen reménytelen, gondos életet rendezett itt be magának egykor a semmire. A Rudival való kapcsolatának mocsarára. Mintha bizony az ártérre akarna építkezni. Az udvarában a sulyom csapdákról tudomást sem véve felsebezni a lábát, amerre csak jár. Otthonossá tenni az életét az otthontalanok elkeseredéséből. Úri életet berendezni az úri élet romjain.

Andó Réka

Replay

Szoktam csak úgy az utcán sétálva
– magamban, vagy méginkább akkor, ha öregek szemébe nézek –
mosolyogni.
Nem tudom, miért.

A mosoly csak jön, és mint ösztön,
rántja a szám szélesebbre.
Talán azt hiszik, egy hibbant vagyok a 6-osból,
pedig nem, hanem az ottani fák,
az égig érő fák közeledtét érzem meg hazafele,
amik, mint időgépek, röpítenek vissza
gyerekkorom másfél órányi filmjébe.

Hirtelen játszani szeretnék,
meg hogy velem játsszon valaki,
vagy igazából mindegy is,
csak ergessek még sárkányt, akadjon bele a fába vagy össze a Vikiével,
ami mindig nagyobb volt, mert ő a nagyobb.
Főzzek sárból és homokot használjak fűszernek.
Mint amilyen fűszer a gyerekkorhoz a csínytevés, az élmény.

Nélküle nincs íz a négy fal között.
Minden ebédnél pipiskedni szeretnék és széken állva kérni
harmadjára is a repetát, úgy, hogy tudom, nem haragszanak érte.
Mert a család nem egy ilyen vézna lányt akart, mégis ezt kapta.
Egy vézna, felnőtté válástól rettegőt. Kérhettem repetát ezerszer is hiába.
Ugyanígy hiányzik, ahogyan a cukrot kiborítom,
az egészszet, főzés közben mamával,
ő nem haragszik, felnevet, szól tatának,
de én sírok, *süssem meg a halat,*
kiborítottam a cukrot!

Ahogy vadlin harap a pocok,
és apu leteremt, hogy mit keresek ott,
és én megint sírok, épp *látni akarok én is egy pockot, na, azt keresek itt!*

Talán azért mosolygok bele az öreg szemekbe,
mert ott van bennük mama és tata.
Ezek az öregek is neveltek gyereket,
láttak sok bitang unokát, akikért sokszor hadonászni meg rohanni kellett,
mégis elégedett szemekbe nézek,
ilyen volt mamának és tatának is.
Középkorúak és tinédzserek nem érintenek igazából,
ők most sorbanállók.
Mondom, csak az öregek, ott, a fák mellett,
ballagva velem szembe.
De a piacra vánszorgókat nem szeretem,
Önzőek, a villamoson tolakodnak.
A beesett szeműek pedig még rosszabbak.

Ők friss sebeket bántanak.
Ilyenkor legszívesebben elfordítom a fejem
vagy csúnyán nézek,
hadd higgyék, hogy hibbant vagyok, most nem érdekel.
Látni lehet rajtuk, hogy
a vérnyomásmérő már el sem indul,
a másik pedig már haza sem jöhet a kórházból, csak a sok papír érkezik
utána,
amit hamarabbra ígérték,
na meg azt mondják, *vigyázzunk rá,*
és addig vigyáznak rá szépen,
míg végül megölik, Isten tudja, hogy.
És én ezt megtudom egy hajnali órában.
Amikor majd okkal sirat meg
a román egészségügy.

Így sajnálom, de nem kérek bocsánatot,

beesett szemű öregek, mert nem mosolygok.
Talán majd egyszer,
ha begyógyulnak a sebek.
Én megértést várok inkább, az unokák nevében.

Maradok saját öregségemig a másfél órás filmnél,
annyiszor újrajátszva,
ahányszor az égis éró fák mellett ballagó, hozzám hasonló öregek
szemei dédelgetik az enyémet.
És én is az övéket,
ha felismerem fájdalmaikat, félelmeiket.
Az együttérzés kölcsönös, a mosoly még tart.
Bitang unokáinkra gondolok majd.

Kóma

01 megszállt a magány démona, ördögűzőm a négy fal.
02 azt mondja, álmaimban nem követhet, hiszen a pokol bugyrait ébren tapasztalom, álomban mennynek ízét kóstolgotom. Elalszok.
EGY ÁLOMVILÁGBA KERÜLŐK, AHOL MÉG A GONOSZ SEM TALÁL RÁM.
KITIKKADT MEZŐN GÁZOLOK, LÁBAM ALATT FÚSZÁLA SZAKADÁSA.
0201 a táj zabolátlan és csendes, mégis mindent elmond, mit szavakba önteni képtelenség, újabb álomrandira csinosít.
0202 Ő már vár, majd két kezével belém simogatja a nyár záporainak friss illatát.
0203 szemembe vet egy pillantást. ÁBRÁNDOK. elveszni tekintetében az igazi tévút.
0204 megszólal. fáradt hangja szelíd, lassan elporladok.
0205 a nap lezabálja arcunkat, egész testünket.
0206 sietnem kell, az időkorlát megszegéséért kemény büntetés jár... tudom, hová tart szemfényem, mégis zsákutcába sétálok, tekintete visszavág. ELINDULOK.
0207 a sikítozás már a mező közeléből bántja fülem, fenyegető léptekeket hallok közeledni: „itt az idő”.
03 felébredek, démonom magával hozta barátait, kik ágyam alatt rejtőznek.
Félek.

a fák ágai nem zöldek

azt mondtad
a fák ágai zöldek
meg azt hogy
te sosem hazudnál
azt is mondtad fészekbe bújtatsz
nem hagysz magamra
ennem adtál
hisz a fák ágai barnák
és rólad sem hallok mesét
és azt nem mondtad hogy
minden találkozás
egy újabb búcsú

Irodalom

ANDÓ RÉKA a Partiumi Keresztény Egyetem magyar–angol nyelv és irodalom szakának harmadéves hallgatója, tizenegy macska és két kutya gazdája, a mintás zoknik és a trapéznadrágok kedvelője.

Vajda György

Állomás

Ősz volt. A hajnali köd lágyan elült a völgyekben. Az álmosan nyújtózkodó napfény halványárga színe csiklandozta a zúzmarás faleveleket. Lassan megmozdult a lombkorona, amely felkavarta a tejszerű képződményt. A szél némán járta be a tájat, s csak a még töretlen kukoricatábla jelezte útját. A sehonnan jövő, semmi felé tartó sáros földút tócsáin vékony jég-réteg képződött. Fehér, pókhálószerű levegőcsíkok beszórták a köveket. A megfagyott tehénpatanyomok jelezték, hogy ez az egyetlen út, amely összeköti a falut a legelővel. Amint a nap felkapaszkodott a domboldalon, oszolni kezdett a köd, s a távolban előtűntek a házak körvonalai. S a távolban a templomtorony teteje is megvillant a fényben. Az álmos kutyák rekedten vakkantottak, s a kakasok is csak elvétve köszöntötték a reggelt.

Irodalom

VAJDA GYÖRGY újságíró, fotóriporter (Marosvásárhely, 1967.). Tanulmányait szülővárosában a Sapientia-EMTE közkapcsolatok, kommunikáció szakán végezte (2007). 1990 óta a *Népújság* napilap riportere. Több sajtófotó kiállítás résztvevője, szervezője, zsűritagja. A MŰRE Nívó-díjasa (1996), alelnöke (2013-16).

A házak között fekete lódenkabátos férfi alakja rajzolódott ki. Vállait kissé előretolta. A falióra ingájának ritmusához hasonló ütemben lépett. Tekintetét a földre szegezte. Időnként megállt, kitekintett kalapjának karimája alól, mintha egy célpontot keresne, majd továbbindult.

Kétszintes, méregzöld típusépület körvonalazódott előtte. Az osztrák–magyar monarchia idején épített állomás volt. A vakolat helyenként lehullt a homlokzatról. Az ablakkeretek is megkoptak. Az egyik ablakon halványárga fény szűrődött ki. Két ablakszem között helységnévtábla rozsdállott. Egyes betűk hiányoztak. A tábla felé görnyedt lámpatest világította meg a két vágány-

ból álló pályaudvart. A peron betonlapjai elkoptak. Egy kovácsoltvas tartón lógó vasúti óra mutatói rég nem járták körbe a lapot.

A lódenkabátos megállt előtte. Közömbösen ránézett, majd végigpásztázta az épületet, megigazította gallérját, kalapját, és leült a padra, majd elbóbiskolt.

Egyszer csak egy éhes kóbor kutya került elő valahonnan. A körletét jól ismerő járőrként pásztázta végig a környéket, majd ennivaló hiányában egy farakás mögé feküdt. Ugatni sem volt ereje, csak a farkát csóválta. A jégropogásra lett figyelmes. A közeledő lépések zaja reménykeltő volt: valakinek csak akad eldobnivaló ennivalója.

Egy nő volt. Kendőt viselt, ballonkabátot, s vastag harisnyát. Táskáját magához szorítva kerülgette az úton levő pocsolókat. Nem mindig sikerült. A peronhoz érve a betonlap oldalán lehúzta mindkét cipő talpáról a sarat. Megfordult. Megtorpant. Észrevette a padon ülő férfit. Megigazította kendőjét, kabátja gallérját, majd hozzászólt:

– Leülhetek? – kérdezte suttogva.

Nem kapott választ.

– Szabad a hely? – próbálkozott újból erélyesebb hangon.

A lódenkabát összerándult. A kalap alól álmos szempár tekintett rá közömbösen.

– Csak tessék... – mondta a férfi, s egy kicsit összébb húzódott, majd áthatóan végigpásztázta a nőt.

Kerülték egymás tekintetét. Aztán hirtelen egymás szemébe néztek. A nő ajkai enyhén felfelé ívelődtek, a férfi felpöccintette kalapját.

– Hova utazik? – kérdezte a nő.

– Valahova...

– Én is.

– Jó.

A nő megigazította kabátját.

– Jön a vonat?
– Jön – válaszolta a férfi, akár egy vasúti tájékoztató iroda unott alkalmazottja.

– Honnan? – kíváncsiskodott tovább a nő.
– Onnan... – mutatott az egyik irányba a férfi.
– Én úgy tudtam, hogy a másik irányból kell érkezzen – intett a nő.
– Lehet...

A férfi maga elé tekintett. Közömbösnek látszott, de szeme sarkából a nőt figyelte.

– Honnan érkezett?
– Én? A faluból.
– És ön?
– Szintén...

Ez meglepte a férfit. Letúrte kabátjának gallérját és kalapját is hátracsúsztatta. Az arcára villanó fény az életbarázdákon bukdácsolt. Szeme mélykék volt, érdeklődő. Az alig néhány perccel ezelőtti álmos tekintet pillanatok alatt eltűnt.

– Merre utazna? – szegezte ismét kérdését a nőnek.
– Nem tudom...
– Miért? Ilyent még nem hallottam.
– Van ez így. Megszűnt az állásom.
– Szomorú, de való... ma már divat – nyugtázta a férfi, majd felhúzta kabátja gallérját.

A ködoszlató reggeli szél megmozgatta az épület melletti szőlős leveleit. Egészségesen duzzadó szemekből álló gerezdek húzták le a venyigét. Még nem csípte meg a dér, de már megérett a szüretre. A férfi felállt, nyújtózkodott, majd az indákkal benőtt állványig sétált, és leszakított egy érettebb szemet az egyik gerezdről.

– Valamikor a szőlőtermesztésből élt a falu nagy része... – jelentette ki keserűen, közömbösen, mintha csak úgy magának mondta volna, majd visszatért a padra a nő mellé, aki kérdés nélkül folytatta.

– Tanítónő vagyok... megszűnt az osztály. Tíz évvel ezelőtt, amikor idejöttem, teljes létszámmal működtettük a magyar tannyelvű osztályt. Aztán egyre kevesebb gyereket írtak be. Összevontuk az osztályokat. Az idén már nincs szükség rám... Pedig szerettem itt – mondta a nő, majd a távolba futó sínek irányába nézett. Mennem kell!

– Akkor sorstársak vagyunk – állapította meg a férfi, s bátorításként megfogta a nő karját.

– Én voltam a mezőgazdasági társulás vezetője. Az itt termesztett szőlőből készült bor meszsze földre eljutott. Ma a szőlősből kiszáradt, gazos bokorrengeteg maradt. Nincs, aki megdolgozza a földeket. Nem kell a szakember. Mennem kell!

– Hova? – kérdezte most már érdeklődően a nő.

– Amerre ön.

– Sehova – válaszolták szinte egyszerre, majd mintha valamilyen rossz dolgot követtek volna el, elhallgattak. A nyomasztó csendet az ablak nyirkorgása törte meg. Az állomásépület emeleti helyiségének egyik ablakában kopasz, ősz szakállú, idősebb férfi könyökölt ki.

– Maguk mire várnak? – szólt álmos, unott hangon.

– A vonatra – jött a válasz ismét egyszerre.

– Na jó, megyek.

Becsukódott az ablak. Aztán valahonnan ajtónyitás, csoszogás, még egy ajtónyitás hangja hallatszott, majd a szolgálati ajtón megjelent az ablakból kitekintő házigazda. Kopott, foltos, piszkos vasutas egyenruhában volt, lábán papucs, fején hanyagul hátracsúsztatott vasutas sapka.

– Az állomásfőnök vagyok, volnék... voltam – mutatkozott be majd katonásan szalutált.

– A vonatot várhatják, az úgysem jön – mondta, s mint, aki elvégezte dolgát, máris megfordult és az ajtó felé irányult. A férfi és a nő meglepetten összenéztek.

– Hogyan? Ez nem lehet igaz. Valaminek csak jönnie kell! – mondták felváltva.

– Ha én mondom, akkor az biztos. Itt már évek óta nincs járat. Megszüntették. Nem volt kifizetődő. Nyugdíjasként megbíztak az épület és a sínek karbantartásával, aztán. Itt van a szolgálati lakás, amelyben több mint negyven éve élek. Hova menjek? – mondta a vasutas rezignált hangon.

– Valamikor itt annyian voltak, hogy sohasem tudta betartani a mozdonyvezető a kötelező állomásozó időt. Nem volt hely a vagonokban,

**Egy nő volt. Kendőt viselt, ballonkabátot, s vastag harisnyát. Táskáját magához szorítva kerülgette az úton levő pocsolyákat. Nem mindig sikerült. A peronhoz érve a betonlap oldalán lehúzta mindkét cipő talpáról a sarat. Megfordult. Megtorpant. Észrevette a padon ülő férfit. Megigazította kendőjét, kabátja gallérját, majd hozzászólt:
– Leülhetek? – kérdezte suttogva.**

annyian szálltak fel – mondta a nyugdíjas állomásfőnök majd belépett az épületbe ahonnan kihozta a kopott, rozsdafoltokkal tűzdelt indító táblát és a magasba emelte.

– Ha ez a kerek, zöld táblácska mesélni tudna... – mondta, s közben mintha arra várt volna, hogy sípszóval visszajelezzen a mozdonyvezető. De nem történt semmi. Csak a távolban elhúzó varjúserég káromgása térítette vissza a valóságba a képzelgőket.

– Jöjjenek be az épületbe, adjak jegyeket! – mondta örömmel az állomásfőnök, s megigazította egyenruháját, mintha élete legfontosabb munkájára készülne.

– De hát minek? Nem az imént mondta, hogy nem jár erre vonat? – szólt a férfi.

– De jön, megjön, eljön... csak várni kell! – mondta az állomásfőnök, majd intett, hogy lépjenek be az ajtón.

– Menjünk, ráérünk – fogta karon a nő a férfit.

Az indóház irányítószobája olyan volt, mint egy közlekedési múzeum. A falon több indító paletta, régi, berozsdázott, de kivehető írással ellátott menetrendjelző tábla állt. Az irányítópulton lámpás kijelzők voltak. Ezen egy kurbilis telefon. A belső váróterem felé néző tenyérnyi ablak előtt állt a nagy darab stencilező, amellyel a kartonjegyekbe préselték az utazás dátumát. Az állomásfőnök odalépett, és működésbe hozta.

– Ez a hang éltet, amely felidézi bennem a mozdonypöfékelést, a vagonok kerékkattogását. Hallom a vonatfüttyöt, a vasúti kocsik ajtajának csattanását, a csomagok puffanását, a sietős utasok cipőinek csacsogását, amint le és felszállnak a peronon. Majd a völgyeket betöltő mozdony sípszót és az állomásból kihajtó szerelvény felgyorsuló ritmusos kattogását. Ez maga az élet! – áradott az állomásfőnök, miközben egyre gyorsabban dolgozott a jegydátumozóval.

A férfi és a nő összenéztek. Tekintetük hosszabban elidőzött egymás arcán. Mintha csak azt kérdezték volna egymástól: valóság mindez, vagy csupán a képzelet világa, ahova valamilyen láthatatlan időkapun beléptek? Aztán akaratlanul összeért kezük.

– Merre utaznak? – kérdezte határozottan az állomásfőnök, miközben valahonnan kerített egy jegyet, amelyet a dátumpecsételőbe helyezett.

– Nem tudjuk – mondták egyszerre.

– El innen, a jövő felé... – mondta halkán a nő.

Az állomásfőnök a rozsdás menetrendre nézett.

– Legalább az irányt jelöljék meg... a többi az én dolgom – mondta.

– Gondolkodjunk – így a férfi, majd a helyiségben levő vaságyra mutatva hellyel kínálta a nőt, aki leült. Elgondolkodott.

– Nem neveztek ki más iskolába – mondta a nő halkán.

– Magántulajdonba kerültek a földek – így a férfi.

– Hát a vonat se jár már... – sóhajtott az állomásfőnök.

Újra csendbe borult a helyiség. Mindhárman üres tekintettel ültek. A falióra ingája számolta a másodperceket. Kintről egy nyitva hagyott kertkaput rángatott a szél, s csattanása fokozta az egyre türelmetlenebbé vált óraketyegést.

– Lejárt az időnk – fakadt ki az állomásfőnök.

– Pedig még fiatal vagyok – mondta a nő, majd a falon levő kopott tükör elé lépett, ahol

megigazította fejkendőjét, alatta a hajfürtjeit – segítsen rajtunk.

A férfiak meglepődtek. Az állomásfőnök lekezelt egy jegyet. A férfi együttérzően átölelte a nőt. Maga sem hitte, hogy ilyen hirtelen megteszi. A nőt nem zavarta. Menedéket, óvóhelyet keresett és most jól esett a férfi közeledése. A vonat még nem jött.

Hirtelen világítani kezdtek az irányítópult jelzői. Az állomásfőnök korát meghazudtoló gyorsasággal leült a vezérlőasztal mögé. Megszólalt a telefon.

– Hát mégis! – kiáltotta egyszerre a férfi és a nő, miközben szinte egyszerre léptek ki az ajtón.

Valahonnan távolabbról, a dombok mögül időnként füstgomolyag szállt fel és közeledett feléjük. Aztán nemsokára nyöszörgő, nyikorgó, csattogó hangburokban egy pöfögő gőzmozdony körvonala rajzolódott ki a gyérülő ködfátyol mögött. A szerelvény érkezését jelezte a kutya csaholása is. Az állomáson az épületből kilépő páron kívül nem volt senki. A férfi és a nő tanácstalanul nézték, amint lassan közeledik a mozdony, s közben újra támpontokat kerestek a jelenben. A templomtorony, a falu házai, az állomás falán levő kopott, sárga menetrendtábla, a láncát tépő kutya, a megelevenedett tyúkudvar – valós térként zárta körbe azt a világot, ahonnan két irányba, ismeretlenbe futott a sínpár. Az állomásfőnök is kijött az épület elé.

– Megmondtam, valaminek jönnie kell! – jelentette ki büszkén.

Kétségtelenül egy régi gőzmozdonyból és két zöld színű személyvagonból álló szerelvény közeledett.

Közben a szerelvény beért az állomásra. Az állomásfőnök magasba emelte jelzőtábláját. Anélkül, hogy a vonat megállt volna, zöld utat jel-

zett neki. Az utazásra várók kétségbeesetten intették, hogy vegye már le magasba lendített kezét. De ekkor már senki sem figyelt a másikra. Csikorogva fékezett a vonat, s olyan pontosan állt meg, hogy a mozdony ajtaja az állomásfőnök előtt nyílt ki. Tárt karokkal lépett ki a kezes-lábasba öltözött mozdonyvezető.

– Elfelejtetted Jóska, hogy elhozom az öreg vasszekrényt? Szét akarták szedni a városban. Mi bérbe vettük, hogy turisztikai járatként közlekedtessük a vonatot.

E hír hallatára mintha álmából ébresztették volna fel az állomásfőnököt, aki örömeiben újságot a férfinak és a nőnek.

– Mondtam maguknak, hogy egyszer jön a vonat! Van jövő! Megmenekültünk!...

A férfi és a nő egymásra nézett. Még mindig nem tudták, hogy mindez velük történik.

– Hová vigyen ez a vonat? – kérdezték majdnem egyszerre.

– Mi az, hogy hová? Valahová. Az embernek mindig kell, hogy legyenek vágyai, céljai, tervei. Ez csupán egy állomás – mondta az állomásfőnök, majd a mozdonyvezető felé kacsintott, aki máris az ajtóra mutatott.

– Kérem, szálljanak fel! Egyedi alkalom.

A nő és a férfi egymásra mosolygott, majd felültek az egyik vagonba. Az állomásfőnök serényen felpakolta csomagjaikat, majd rítusosan megigazította sapkáját, reszkető kezekkel, ajkát szélesre húzva emelte magasba a zöld tányérjelzőt. Miután becsukták a vagonajtót, a mozdonyvezető is felugrott fülkéjébe, két rönköt dobott a kazánba, s rövid füttyszó után elfordította az egyik kart. Az öreg vasszerkezet elindult és pöfékelve elhagyta az állomást.

Jovián György

Az időtlenség színei

Jakobovits Miklós Kozmikus oltár című kiállítására

Nehezen tudom palástolni meghatódottságot, hogy atyai jó barátom, Jakobovits Miklós festőművész kiállításához én mondhatok néhány bevezető mondatot. Oly sokat köszönhetek neki, annyi mindent tanultam tőle a művészetről, az életéről. Művészi nagysága az idő múlásával nem halványul, bátran állítom, hogy az ő révén került fel Nagyvárad Európa művészeti térképére. Ami pedig az erdélyi művésztszadalmat illeti, amihez tartozását a vére hőfokának tulajdonította, azon túl, hogy a XX. század végi alkotók legnagyobbjai közül való, de küldetéses szervező lévén, ő volt az ötletgazdája az Erdélyi Művészeti Központnak, amit ugyan Nagyváradon szeretett volna látni, de végül Sepsiszentgyörgyön jött létre. Ugyanő volt a Kolozsváron működő Barabás Miklós Céh egyik újraalapítója 1994-ben, majd 1997-től elnöke, valamint nagy megbecsülésnek örvendő rendes

kos, de egyben szigorú formagazdagságától. A visszafogott harmonikus színvilágától. Attól, ahogyan a fémes homorú felületeken megcsillan a fény.

A trecento idejében Paolo Ucellonál jelent meg először az a barna-kék-fehér-piros színsor, amit a XX. században mintegy újra felfedeztek, és amit Giorgio Morandi és Carlo Carrá, Jakobovitsal rokonítható szellemiségű olasz festők is használtak, amelynek szép példáit itt láthatják a falakon. Ezt a négy színt, ha jól tudom, Ortega y Gasset, a nagy spanyol filozófus és művészeteteoretikus a B.A.C.H. hangsorok megfelelőinek identifikaálta. Azaz Bach zenéjében vélte megtalálni őket, mintegy a legtökéletesebb harmóniára való törekvés eszközeiként. Az isteni szférák zenéjének festői nyelvre fordítása a Jakobovits piktúrában jellegzetesen jelen van, de az ő kékjei és barnái a termé-

Galéria

JOVIÁN GYÖRGY (1951. Szilágysomlyó) festőművész. A bukaresti N. Grigorescu Képzőművészeti Főiskolán diplomázott 1974-ben. 1982 óta Budapesten él. Az elmúlt három évtized alatt számos egyéni és csoportos kiállításon vett részt Európában, Ázsiában, Amerikában és Ausztráliában. Munkácsy-díjas (1999). 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Művei megtalálhatók számos magyarországi és külföldi múzeumban, valamint köz- és magángyűjteményben.

tagja a budapesti székhelyű Magyar Művészeti Akadémiának. Ezenkívül a Munkácsy-díj és számos egyéb kitüntetés birtokosa.

Akkortájt vált Nagyváradon híressé, amikor én a gimnázium első éveit tapostam, és a nagyváradi művészek éves kollektív tárlatát még annak a háznak a földszintjén rendezték, amit a köztudat ma Astoria szállodaként ismer. Máig élénken él az emlékezetemben az első találkozásom a hangszereket ábrázoló szurreális víziójával, amitől egyszerűen elállt a lélegzetem. A festeni tudásától, a játé-

Kék egyensúly, 1983, vegyes technika, falemez, 105 × 75 cm

Parázsló tér, 2007, vegyes technika, farost lemez, 75 × 130 cm

Archaikus forma, 2003, vegyes technika, farost lemez, 120 × 70 cm

szetes pigmentek használata által különleges hangulatú, sajátosan egyéni értelmet nyertek. Ugyancsak a spanyol gondolkodótól származik a „festő a festőknek” epithetum ornans, azaz kitüntető jelző, amivel Velazquezt ruházta fel. Aki Jakobovits Miklós számára is a legnagyobb volt, egyáltalán a spanyol festészetért rajongott mindennek felett. Ezt a rajongását hűséges gyűjtőjére, Böhm doktorra is átruházta, egy a madridi Prado Múzeumban tett közös látogatásuk alkalmával.

Egyik jellegzetes ismérve a művészetének az anyagismeret, a különféle, reliefépítéshez alkalmas anyagok használata. A márványportól a rozsdás vödörig, a homoktól egy autóröncs ajtajáig sok mindent felhasznált, hihetetlenül érzékeny felületeket hozva létre... Azonban ezek a kísérletei soha nem voltak öncélúak, hanem alárendelődtek a színvilágának, mondanivalója igényeinek...

Itt említem sajtóságos viszonyát a kerámiával, élete és alkotótársai műfajával – sokat merített a különféle eljárásokból, a mázak színezésétől a raku technikáig. Ez utóbbi, azaz a szó jelentése szerint a „ráérő idő élvezete” – a Távol-Keleten alakult ki – igazából jóval több mint egyszerű technikai eljárás, mivel magába foglalja a négy őselemtől való gondolkodást, de ugyanúgy a zen filozófia kontemplatív világképét is. Ez a fajta kontempláció a *látható és tapintható világról számos művében tetten érhető. Legnagyobb büszkeségemre budapesti otthonom falán is függ egy ebből az alkotói korszakából származó mű.*

Munkásságában jól elkülöníthető korszakot szentelt a groteszknek, ami különleges védjegyévé vált művészetének. A romániai diktatúra cseppet sem vidám éveiben a szépen dekorált notabilitások bumfordi figuráinak csoportképei, amelyekhez időről-időre különféle zárt intézetek lakóiról készített tanulmányokat is használt, sajátos tiltakozásnak és ellenállásnak számított. Valahogy úgy, ahogyan annak idején egy másik nagy példakép, az ízig-vé-

rig spanyol Goya ábrázolta IV. Károlyt és családját hovatovább gyilkos iróniával.

Tevékenységének másik fontos önálló fejezete a restaurátori munkája, amit a Körösvidéki Múzeumban végzett, amely intézmény azokban az időkben a mai Római Katolikus Püspöki Palotában működött. Az ő munkássága révén maradtak meg az utókor számára a püspöki gyűjtemény XVIII. és XIX. századi darabjai. Ugyancsak az ő kezdeményezése nyomán jött létre a Barokk

Az idő üzenete, 2006, vegyes technika, vászon, 114 × 146 cm

Képtár, amelynek becses művei most az eredeti fényében pompázó palota termeiben láthatók.

Itt most a falakon jobbra azon műveit láthatjuk, amelyeket római tartózkodásának hatására készített. Őt is megcsapta a történelem szele az örök városban, a Forum Romanum, a Forum Traiani, a Colosseum, a Teatrum Marcelli, azaz a Marcello Színház kolonádja és a diadalívek látványa. Az ott szerzett élményeket saját festői nyelvére lefordítva örökítette meg. Ezen művek

gondolatisága az emberi civilizációnak az idő pusztító erejével való szembeszegülése iránti csodálat és alázat felmutatásából eredeztethető, ami a Hitre alapozódik, a nyugati rómainál egészen az örmény katolicizmusig. Egyes áhítattal átítatott képei egyfajta sajátos meszeszerű hangulatot is árasztanak, sőt belőlük a nosztalgia, az „Et in Arcadia ego” érzés, a rég letűnt csodavilág relievé és színné merevedett felidézése.

Akik jártak az Örök Városban, bizonyára feltűnt nekik a mindenütt megjelenő téglavörös és annak sötétebb, esetenként világosabb változata, a narancstól az angol vörösig, az ókori romok tégláitól a reneszánsz és barokk Róma köz-és lakóépületeinek sokaságán. A Campo di Fiori körüli házak közül többen viselik például ezt a jellegzetes római színt. Aminek a kopottságát az épületek felújítása során gondosan konzerválva őrzik meg, Isten ments, hogy újrafestének, még ha belülről a modern kor összes vívmányával is újítják azokat fel. Róma a XXI. században is időtlen, külsőségeiben is annak kell maradnia. Jakobovits római képei színeikben is idézik ezt az időtlenséget.

Letekintve a mennyekből bizonyára kedvére való, hogy barátja, néhai Földes doktor segítségével alapított egy, a nevét viselő díj, amelyet a hagyatékát kezelő alapítvány minden évben Kölcsey Himnuszának befejezése napján olyan személynek ítél oda, aki hozzátesz valamit az erdélyi képzőművészet ügyéhez. Fájdalmasan felemelő érzés volt elsőnek elnyernem és átvennem a kis szobrocskát. Ebben a pillanatban azonban arra gondolok, hogy az igazi öröm az lenne, ha a nevét viselő díj helyett magával a Mesterrel egymás kiállításait nyithatnánk meg itt Erdélyben vagy szerte a világban.

A Jakobovits Miklós örök művészi nagyságát hirdető kiállítást ezenel megnyitom.

A Jakobovits Miklós-kiállítás megnyitóján 2022. november 19-én, Nagyváradon elhangzott szöveg alapján.

Kék misztérium II, 2004, vegyes technika, falemez, 68 × 94 cm

Archaikus emlék II, 2007, vegyes technika, farost lemez, 75 × 130 × 4 cm

Kék titok/Feszített forma, 2004, vegyes technika, falemez, 68 × 94 cm

31

Szemet szemért, 2006, vegyes technika, farost lemez, 80 × 110 cm

Átjárás egy másik világ felé

Jakobovits azt kutatta, hogyan lehet látható formát adni a dolgok mögötti életnek, munkái a tudatosság, az álmok mögötti valóság szimbolikus kifejezései, mivel az álmok csak ritkán nonfiguratívak vagy absztraktak. Ezek az alkotások misztikus jellegűek, a múltból felsejlő szellem megnyilvánulásai. Arra törekedett, hogy a dolgok átjellegítése révén, a fantázia, az álom, a véletlen segítségével, a múltbeli jelenségeket, vagy éppen a mulandó látszatot beillesse a mögöttes valóságba, az anyagban meglévő szellembé.

A képeken könnyen felismerhető oltárok, kapuk vagy boltívek, mint sokszor visszatérő képi elemek, a régmúltban rejlő ősi szellem

emlékét idézik meg, a látható világ mögé megbújó, ősi értelem keresésének megnyilvánulásai.

A kapuk, ajtók, vagy boltívek jelentése nem más, mint átjárás a két világ között. A tudatosból a tudattalanba vagy fizikai világból a metafizikába, vagy profánból a szakrálisba. Az átjárást akarta kifejezni a két állapot, vagy két világ között: az ismert és az ismeretlen, a fény és a sötétség között. A kapu rejtélyre nyílik meg, de dinamikus és pszichológiai értéke van, mivel nemcsak utat mutat, hanem hív minket, hogy átlépjük. A másik világ felé vezető utazásra hív.

(Részlet Füstös Makár Zsolt kurátor megnyitóbeszédéből)

32

Mediterrán emlék, 2006, vegyes technika, vászon, 89,7 × 146 cm

Kozmikus oltár, 2000, olaj, vászon, 89 × 147 cm

A szokásos vasárnapi sétánkat jártuk a faluban, pedig számtalanszor láttam már ezt a békés helyet, ahol semmi sem történik, ugyanazokat az arcokat, nagy részük már túl a virágkoron, ugyanazok az emberek, akik nem igazán mozdultak ki házaikból; de mindezek nem szegték kedvemet, hogy járjak egyet a kicsi erdővel körülvett településen.

A falu végén valaki kipakolta az eladásra szánt dolgait a háza elé. Volt néhány könyvekkel teli doboz; egyik gyerekeknek, másik szépirodalom, egy porlepte étkészlet, egy asztal, amire kisebb-nagyobb nippek, játékok és használt háztartási gépek voltak felsorakoztatva. Nem úgy tűnt, mintha mindezek a szegénység kényszerűségéből lettek volna kipakolva az augusztusi napfénybe, vagy azért, hogy valamicske pluszpénzt hozzanak. Amikor odaértük, egy néni és

mosollyal. Tökéletes fogsora volt, de a lábait már alig bírta.

Arrébb álltam, hogy a nő háta eltakarja a Napot és jobban lássam az arcát. Hagytam, hogy Dana válaszoljon neki, míg én kivettem a vizes-palackomat a táskából.

„Ez újabb, de nem tudom, hogy működik-e, nem igazán használtam” – mondta a nő, három ujját felmutatva egy bácsinak, aki egy lámpa ára után érdeklődött.

„És ez?” – kérdezte Dana, a második gépre mutatva.

„Régebbi, de tökéletesen működik”, – válaszolta az öregasszony, akinek vékony hangját elnyomta a felettünk elsuhanó helikopter zaja.

Mind felkaptuk a fejünket, tekintetünkkel a piros helikoptert követve, ami valószínűleg valahol a közelben fog landolni.

„...de tökéletesen működik”, – ismételte az néni. „A férjemmel szokásunkká vált, hogy popcorn készítettünk, tudjátok ti is, egy film mellé... Most már nincs szükségem rá, miután a férjemet elvitte egy ilyen helikopter, ami itt az előbb elrepült, azóta nem tért haza”, – mondta alig hallhatóan a néni, lehajtva fejét, mintha rejtegetni akarna valamit.

„Ó, sajnáljuk”, – suttogta Dana, mintha szégyellné magát azért, ami elhagyta a száját

A néni mosolygott egyet erőltetetten, aztán legyintett, mintha mindegy lenne, de egyáltalán nem úgy tűnt.

„Miután sok-sok évvel ezelőtt elhagytuk Magyarországot, otthagya a barátainkat, és ebbe a kicsi faluba költöztünk, a filmek maradtak az egyetlen szórakozásunk” – folytatta a néni sóhajtozva. „Tudjátok, mielőtt ide költöztünk volna, Attila egy moziban dolgozott, imádtam a filmeket. Minden este készített egy nagy tál pattogatott kukoricát, néha vaját is tett rá, együtt filmeztünk a kanapén”, mondta a néni és arca felderült.

Victor Ţvetov A popcorn- készítő gép

Dialog

VICTOR ŢVETOV (1990, Nimoreni, Moldovai Köztársaság). Költő, műfordító, a besszarábiai *Lolita* című irodalmi lap egyik alapítója. Kötete: *în lipsa unor lucruri importante* (Casa de Editură Max Blecher, 2015). Verseit lefordították angol, francia, orosz, szlovén, görög és litván nyelvre.

a barátnője épp rendezgették a dolgokat. Egy járókelő próbált érdeklődni a fekete szárnyú angyalszobor felől, amikor megakadt a szemem két gőzzel működő pattogatottkukorica-készítő gépen – szerettem a pattogatott kukoricát, általában lábasban vagy serpenyőben készítettem, de legtöbbször túl olajosra sikerült. Sosem fontolgattam komolyabban, hogy vásároljak egy ilyen gépet magamnak, főleg nem annyira komolyan, hogy tényleg meg is vegyem. De most azt mondtam magamnak, igazán kézenfekvő és biztosan olcsó is.

Az idős nő észrevette, hogy a két dobozt bámuljuk és odalépett hozzánk.

„Szerbusztok, kedveskéim, érdekel titeket a popcornkészítő gép, hm?” – kérdezte fülig érő

Néztem, és egyre világosabb lett számomra, hogy azért ad el mindent, hogy felejtsem, olyan dolgokat, amikhez, ha ragaszkodik is, egy másik életre emlékeztetik, olyanra, amiben nem volt egyedül, és amit már sosem hozhat vissza. Most, miután az összes tárgyat kiterítette a napsütésben, azt remélte, megszabadul az emlékeitől. Beugrott egy egyszerű összefüggés, ami velem is megtörtént, amikor kicsi voltam. Anélkül, hogy akartam volna, kinyitottam egy fényképezőgép dobozát, a filmtekercset fény érte, így másodpercek töredéke alatt semmisült meg az összes előhívatlan felvétel, egyszer s mindenkorra.

Megfogtam az ócskább gépet, a megsárgult dobozával, nem szerettem volna elszomorítani a nénit, pedig más körülmények közt az újabbat választom.

„Nem fogjátok megbánni, úgy, ahogyan mi sem bántuk meg” – mondta még a néni, miközben számlálatlanul tette zsebébe a pénzt.

Este, miután a falu másik végén bérelt kicsi házunkba visszavonultunk, ami valaha nyugdíjas szomszédaink nyári otthona volt, kipróbáltuk a popcornsütő gépet.

Egy nagy tállal készítettünk, megsóztuk, elnyúltunk a kanapén, betettünk egy filmet, de egy furcsa érzés nem hagyott nyugodni. Nem tudtam megmagyarázni magamnak, csak egy ködös érzet,

hogy más emberek tárgyai magukban hordozzák az életük lenyomatát, pedig nem ez volt az első alkalom, hogy másodkézből való cuccokat veszek, de ilyet először érzek.

Dana a film közepén elaludt, alig nyúlt a popcornhoz.

Megállítottam a filmet, hogy ne ébresszem fel, és betakartam. Egyszeriben csend lett, felálltam és a majdnem teli

és annyira közeli holdat néztem, ami beragyogta a szoba felét. Kimentem az erkélyre és figyeltem, hogy valahol a távolban, az égbolton egyre nagyobbak lesznek egy helikopter villogó fényei.

KEMENES HENRIETTE fordítása

Párbeszéd

KEMENES HENRIETTE (1988, Nagyvárad) költő, műfordító. Három évig a *Várad* folyóirat szerkesztőségi titkára volt, 2021-től az *Újvárad* vezető szerkesztője. Debüt kötete *Odú* címmel 2020-ban jelent meg a Fiala Írók Szövetsége gondozásában.

Hazudni vagy nem hazudni – az újságíró Kinde Annamária

„Aki igazat mond a hazudozós világban, gyakorlatilag félrevezeti, megzavarja azokat, akik elfogadják a hazugságot mint az érvényesüléshez használható eszközt. Ezért aztán elítélik, felnégyelik, minimum kiközösítik, hogy ne zavarja a köreiket. Az igazmondó előbb-utóbb törvényszerűen magányos lesz egy ilyen társadalomban.” Kilenc éve, 2012 őszén jelent meg ez a néhány mondatból álló szöveg az *Erdélyi Riportban*, részlet Kinde Annamária *Hazudni vagy nem hazudni*, ez itt a kérdés című publicisztikájából. Határozott hang, rezzenéstelen pesszimizmus. Része annak a szövegvilágnak, amelyről kijelenthetjük, a jelentős költői életmű mellett gazdag és változatos az újságíró szellemi hagyatéka is.

1989 decemberét követően a romániai magyar sajtó egyik első új, előzmény nélküli, nem csupán nevet váltó periodikája volt a *Majomsziget* hetilap,

Esszé

SZÚCS LÁSZLÓ szerkesztő, költő (Nagyvárad, 1965), az *Újvárad* főszerkesztője, a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete elnöke.

az első állomás az újságíró-szerkesztő Kinde Annamária pályáján. Az adott nyomdai lehetőségek mellett új, fiatalos forma, szabad hang, igazi kísérleti terep. Egészen más közeget jelentett az *Erdélyi Napló* hetilap, majd következik az Ady Endre Sajtókollégium, ahol nem csupán igazgató, hanem a kommunikáció-elmélet tantárgy előadója. Előadásainak írott változata után, amelyet publikált az AESK, manapság is gyakran nyúlok. 2002 nyarától rövid kitérő következik a pályán, ekkor lesz Aradon a *Nyugati Jelen* napilap főszerkesztője, amit hamarosan követ a visszatérés Váradra, a néhány hónappal korábban indult *Erdélyi Riport*-hoz. Bátran kijelenthető, itt teljesedik ki újságírói karrierje, míg szerkesztőként 2006-tól a *Várad* folyóirat kötelékében. Ugyan sokműfajú szerző, igazán maradandót publicisztikáival (jegyzet, vezércikk, glossza) és portréinterjúival alkotott.

Kedvelt témái a kultúra, irodalom, kultúrpolitika mellett a szociális ügyek, a társadalmi igazságosság, s ami a költő ismeretében esetleg meglepőnek tűnhet, az a politika, román és magyar belpolitika, magyar-magyar ügyek és konfliktusok Erdélyben, de még a gazdaságpolitikai témáktól sem idegenkedett. Írásait erős igazságérzet jellemezte, határozott, olykor harcias hang, amihez az érvelés is hozzátartozott. Olykor az ismétlés eszközével élt, ugyanakkor jellemző írásaira az irónia és az önironia. Véleményanyagaira és interjúira egyaránt érvényes, hogy szívesen élt a meglepő felütés lehetőségével. Ismétlés és irónia egyszerre van jelen Az én városom című jegyzetében: „*Minap egy beszélgetésre voltam hivatalos, melynek témája az élhető város. Betegségem megakadályozott ugyan abban, hogy oda-menjek, viszont azóta is azon töröm a fejemet, hogy is van ez, mitől lesz élhető egy város, a város, amelyben élünk, amelyben élhetnénk, ha élhető volna.*

Előre bejelentem: az olvasó úgy érezheti majd néha, hogy aprócska dolgozat-vázlatom néhol az utópia határát súrolja. Ez önmagában még nem bűn és nem erény, ugyanis az elvárásoktól függ bárminek a megítélése, az elvárásaink pedig azért olyanok, amilyenek, mert megérdemeljük őket, mert mi ilyen elvárásokat érdemlünk, amilyeneket el merünk várni.

Az én városomat olyan emberek vezetik, akik tudnak számolni és tervezni, szeretnek színházba, moziba járni és verseskönyveket is olvasnak. Strandolni is szeretnek, úszni a kristálytiszta vizű medencékben, esténként pedig kávéházakba járnak.

Az én városomban a könyvesboltokat sem zárják be mind azért, hogy drogériákat és patikákat nyissanak a helyükön, hiszen az én városomban nem olyan jó dolog gyógyszerésznek lenni. Kevés gyógyszer fogy, hiszen az emberek egészségesek. Egészségesek, mert mindenféle lehetőségük van szabadtéren sportolni, kosarazni, teniszezni, röplabdázni, focizni és korcsolyázni, és gyakorlatilag semmilyen, az étellel kapcsolatos dolog miatt nem kell idegeskedniük.”

Ami ezekhez az újságírói eszközökhöz feltétlenül hozzátartozik, ami kiegészíti, kiteljesíti ezeket, az Annamária rendkívül aktív szerkesztőségi jelenléte, részvétele a némelykor élénk vitákban, a lapszámok előkészítésében. Mindez az olvasó szá-

mára közvetlenül nem érzékelhető, de a végeredményt, a lap egészét illetően nélkülözhetetlen. Gyakran hangzott el ezeken a beszélgetéseken újságírói ars poetikájának is tekinthető mondata: „Az embereket leginkább az emberek érdeklik.”

Egészen más a hangnem a *Modern baloldali garnitúra kerestetik* című, az erdélyi magyarok politikai beállítottságát boncolgató írása, amelyben ugyancsak ott van a Kinde-féle szókimondás, az ironikus kiszólás, s ami a mindenkori publicista érdeme, hogy egyértelmű a véleménye. „Zászlóra tűzhetjük ugyan a jobboldali értékeket, a nemzetet meg hagyományt, eddig elméletileg rendben is volna a dolog az erdélyi magyarság szindróma fenntartásához. Am a baloldali értékek számító társadalmi szolidaritás hiányában simán a falnak megyünk. Hiába na, sokkal nehezebb ez a demokrácia, mintha könnyű volna.”

Amint már említettem, gyakran él azzal az eszközzel, hogy meglepi az olvasót, az első mondatokból sejtelmünk sem lehet, mi a tárgyalt téma. Példa erre az *Elutaztunk ketten Angliába* című írás, amelynek nyitó mondata alapján: „A Magashegyi Underground igazán az Anglia című számmal lopta be magát a szívembe” – aligha gondolnánk, hogy a román belpolitika, Traian Băsescu emlékezetes radikális bércsökentő intézkedései képezik az írás témáját. Máskor saját személyéből, szubjektumából kiindulva fogalmazza meg üzenetét. „Mióta elmúltam ötvenéves, nekem mindenről az jut eszembe, hogy öregszem” – írja annak a publicisztikának az első mondatában, amely a *Communitas* Alapítvány ösztöndíjrendszere apropóján jut el addig a kérdésig, hogy miért nincs ma Romániában felnőtt művészek számára megpályázható ösztöndíj?

Utolsó alkotó éveinek interjút a Törzsasztal sorozatra érkező írókkal készítette. A publicisztika

káihoz hasonlóan itt is hangsúlyos a felütés, ám ezúttal nem csak az olvasót, hanem alanyait is igyekszik meglepni rövid, egyetlen tőmondatból álló kérdéseivel. Íme néhány ilyen példa: Boldog vagy? (Ladik Katalin), Stresszes interjúalany vagy? (Szabó T. Anna), Gyanakvó ember vagy? (Balázs Imre József). A beszélgetések folytatásai mind azt igazolják, hogy sikeresnek bizonyult a lexikális felkészültség spontán módon történő elegyítése a portré alanya iránti empátiával.

Szerkesztőként, a Várad munkatársaként fontos szerepe volt a Fordítói műhely és a Junior rovatok elindításában és működtetésében, különösen ez utóbbinak érezhetjük a hatásait a mai napig, hiszen a fiatalokkal való foglalkozás a Nagyvárad Magyar Diákszövetség olvasóköri előfutára, előkészítője volt a későbbi Élő Várad Mozgalomnak. Nem véletlen, hogy néhány éve utóbbiak vehették át első ízben a Kinde-díjat.

Kinde Annamária összes műveinek első, verseit tartalmazó kötete már megjelent, ahogy a költői életművet összegző monografikus munka is, mindkettő Demeter Zsuzsának köszönhetően. Következik a publicisztikai munkásság feldolgozása. Remélem, ezt a munkát felgyorsítja e mostani vázlatos ismertető. Adósai vagyunk ezzel Annamáriának, akiről sok más várad és nem várad költőhöz hasonlóan elmondhatjuk: újságírói működése, életműve méltó szépírói jelentőségéhez.

SZŰCS LÁSZLÓ

*Kinde Annamária költő, publicista,
a Várad folyóirat szerkesztője kilenc éve,
2014. január 5-én hunyt el.*

Markó Béla

Laudáció Varga Gábor Életműdíjához

Amikor annak idején Kelemen Hunorral és Takács Csabával megegyeztünk, hogy az RMDSZ, a Kós Károly Akadémia Alapítvány és a Communitas Alapítvány létrehoz egy életműdíjat, próbáltuk meghatározni azt is, hogy milyen kritériumok szerint kellene kiválasztani a díjazottat minden évben. Nagyon hamar kiderült, hogy nincs, nem lehet vita köztünk erről, hiszen egyöntetűen olyan alkotókra gondoltunk, akik műveikkel is, közéleti tevékenységükkel is jelentősen hozzájárultak egy élhető jelen és jövő kialakításához Erdélyben. Legelőször 2015-ben adtuk át ezt a díjat Kántor Lajosnak, és a diplomára azóta is azt a szöveget írjuk fel indoklasként, hogy „alkotó tevékenységéért, közösségi életünkhöz való mértékadó hozzájárulásáért, a transzilván szellemiséget népszerűsítő több évtizedes munkásságáért”. Nem különösebben költői szöveg, de egészen pontos. Érvényes az eddigi díjazottakra, Kántor Lajos után Egyed

40 Esszé

MARKÓ BÉLA író, költő, műfordító. 1951-ben született Kézdivásárhelyen, jelenleg Marosvásárhelyen él. Legutóbbi kötete: *Zsarnokra várva*. Esszé, publicisztika 2017–2021; Pesti Kalligram, 2022.

Ákosra, Csíky Boldizsárra, Dávid Gyulára, Szilágyi Istvánra és 2021-es életműdíjasunkra, Varga Gáborra, akinek csak most, 2022-ben nyújtjuk át Gyarmathy János Magvető című bronzszobrát. Azt hiszem, az idézett indoklással tulajdonképpen a felelős erdélyi magyar értelmiségi portréját rajzoltuk meg, és talán azt a cseppet sem titkolt kívánságot fogalmaztuk meg, hogy minél több ilyen értelmiségire lenne szükségünk ezeken a tájakon, Kós Károly, Bánffy Miklós, Tamási Áron és Kuncz Aladár, majd Domokos Géza, Sütő András, Kányádi Sándor, Cs. Gyimesi Éva vagy éppenséggel Márton Áron utódaira. Ideológiai hovatartozásuktól függetlenül olyan értelmiségiek voltak ők, akik nemcsak az alkotást, hanem a véleménymondást, sőt, a cselekvő részvételt is kötelességüknek tartották.

Ugyanakkor valószínűleg tartozom egy magyarázattal egyik-másik nagyváradi barátunknak, hiszen földrajzilag és részben történelmileg sem szokás a Partiumot Erdély részének tekinteni, vagyis transzilván szellemiségről is legfeljebb a Királyhágón belül kellene beszélni. Csakhogy legalább egy évszázada már erdélyiek vagyunk mindannyian, ugyanazokkal a kihívásokkal nézünk szembe, és ugyanazt a transzilván szabadságvágyat szegezzük szembe mindenféle intoleranciával vagy kirekesztő szándékkal, bárhonnan is jöjjön. Meg aztán van-e transzilvánabb közéleti emberünk, mint például az ízig-vérig partiumi Varga Gábor?

Nagyvárad ma sem csupán az egyik fontos erdélyi nagyvárosunk. Nagyvárad semmihez sem hasonlítható, csak önmagához. Még a jelző is szinte fölösleges, nem nagy, nem kicsi, nem archaikus, és nem modern, Várad egyszerűen csak Várad. Ezt én is így tudom, és így tudják a váradiak is. Ha pedig valaki ma azt kérné tőlem, mondanék mégis egy igazi váradi, ismétlem, habozás nélkül rávágnam: Varga Gábor. Hogy milyen egy igazi váradi? Szókimondó és lelkes, tehetséges és tettekéssz, ha kell, lázadó, ha kell, összeesküvő, mindig nyughatatlan, mindig harsány, vannak tervei, és ha hagyják, meg is valósítja ezeket a terveket. Közhely, de igaz: a Holnap városa ez, és a holnap embere volt mindig Varga Gábor is. Persze volt egy másik Várad is ifjúkoromban, a sziporkázó hullócsillagok városa, de én a Varga Gáborhoz hasonlító, ugyanúgy lobogó, ám soha nem lankadó Váradot idézem a legszívesebben. Mert hát voltak még sokan itt szintúgy tehetséges, de gyorsan eléggő, önmagukat hamar pusztító alkotók is, akik nem bírták a peremvidéki létet, mivel ezt a nagyszerű várost sorvadásra ítélte a diktatúra egykor, hiába jelentkeztek nagyra hivatott fiatalok egyre-másra, lánholtak valamennyit, aztán kialudtak. Őket is nagyon szerettem, de fáj ma is korai eltűnésükre gondolni.

Varga Gábor több volt ennél. Ő volt az igazi, a tartós Várad, ha szabad ilyesmit mondani. Néhány társával együtt megbízhatóan bevilágította az utat egy egész generáció számára. Micsoda rajzás volt az a hetvenes-nyolcvanas években egy foko-

Markó Béla, Varga
Gábor és Takács
Csaba a Szigligeti
Színházban
2022. december
8-án az Erdélyért
Életműdíj átadásán

zatosan sötétülő világban, amelyben élünk ad-
tott. Igen, egyre sötétedett, és mi mégis egyre job-
ban reménykedtünk. Ez volt a kor paradoxona.
Ilyenek voltak az akkori váradi generációk, első-
sorban az Ady Endre-kör, ahova mindig szívesen
jöttünk, mert rangot jelentett a kör meghívottjá-
nak lenni, és ezt a rangot Varga Gáborék szervező-
készsége, optimizmusa, nem ritkán bátorsága tar-
totta fenn, kapásból tudom sorolni ma is az ott
induló tehetséges írókat: Gittai István, Fábián
Imre, Török Miklós, Szilágyi Aladár, Tüzes Bálint,
Kinde Annamária, Hunyadi Mátyás, Farkas Antal,
Kőrössi P. József, Sall László, Szűcs László például.
De beszélhetnék a kiváló színészekről, festőkről,
szobrászokról. Vagy a zenészekről, a végtelenül
rokonszenves Babrik Józsefről, Ráduly Béláékról a
Metropolitól. Meg Józsa Erikáról, Horváth
Károlyról. Nem folytatom.

Kedves Gábor, hány éve is? Nem tudom fel-
idézni, hogy pontosan mikor futottunk össze leg-
először, de ezelőtt ötven évvel már biztosan ismer-
tük egymást. És hát, azt hiszem, éppoly régóta
vagyunk barátok is. Bár nem találkoztunk nap
mint nap, de tudtunk egymásról. Tanúsíthatom,
hogy nélküled nemcsak Nagyvárad, hanem egész

Erdély közéleté lett volna kevesebb 1989 előtt is,
utána is. És nemcsak a közéletünk, hanem az iro-
dalmunk is. Prózában, esszében, drámában is fon-
tos volt, amit mondtál. Újra meg újra a felelősség-
re figyelmeztettél minket. Ahogy még 1977-ben az
Igaz Szóban megfogalmaztad: „Valamely, egy anya-
nyelvet beszélő közösség életében a kultúra olyan,
mint a hétköznapi ember életében a vérkeringés.”
Tábornokok című drámádat pedig minél sűrűbben
kellene játszani, mert ma különösen aktuális
lehetne az a történelemszemlélet, ahogyan az író
a morális értékek és politikai érdekek időnkénti
összebékíthetlenségét felmutatva, a hűség és az
áldozatvállalás értelmét keresi. Divatjamúlt lenne
ez a moralizálás? A pillanatnyi egyéni érdek alá-
rendelése a kollektív túlélésnek? Dehogy! Soha
nem volt időszerűbb mindez, mint ma, amikor
végre valahára tanulnunk kellene saját történel-
münkéből, nem pedig ugyanazokat a hibákat elkö-
vetni. Könyörtelen kérdéseket fogalmaztál meg
színdarabjaidban, általában a műveidben, és
könyörtelenek, de pontosak a válaszaid is. Soha
nem tértél ki a feladat elől. Írtál, szerveztél, utaztál
is, ha kellett. Leveleztél, telefonáltál, közbenjártál.
Irodalmi lapot szerettetek volna alapítani Vára-
don. Nem sikerült 1989 előtt, de műhelyként az

Ady-kör felért egy folyóirattal. Akkor is nagy volt Erdély, és mégis mintha közelebb lettünk volna egymáshoz. Tőled kaptam az *Ellenpontok* számait, azt sem mindenki tudja, hogy milyen szereped volt ennek a szamizdatnak a terjesztésében. Aztán 1989 decemberében hívtál telefonon, hogy nálunk mi van, hogyan csináljuk az új világot. Amiről hamarosan kiderült, hogy mégsem egészen új. De mi hittünk abban, hogy lehetséges a megújulás, és mi tagadás, én még mindig hiszek benne. Meggyőződésem, hogy minden csalódás dacára azoknak volt igazuk, akik az elmúlt harmincvalahány évben nem ültek ölbe tett kézzel, hanem vállalták a cselekvést.

És ezzel, hölgyeim és uraim, kedves váradiak, el is érkeztünk az irodalomtól a politikáig, az RMDSZ megalapításáig, majd az eredményekig és kudarcokig. Mert természetesen volt ez is, az is, de alapjában véve nagyot léptünk előre ezekben az évtizedekben. Miközben felbecsülhetetlen áldozatot hoztak sokan ezekért az eredményekért. Köztük Varga Gábor is. Ugyanis én itt hosszan beszéltem lelkesedésről, elkötelezettségről, kitartásról, de megkérdezhethetnék tőlem, hogy van-e még értelme felemlegetni ezt, ha közben valakinek ráment a fél élete, sőt, már-már a szeme világa is. Megmondom őszintén, restellkedve hívtam fel Varga Gábort a múltkorjában, hogy megkérdezzem, elfogadja-e az életműdíjat. Restellkedtem, mert rég nem beszéltünk, és arra gondoltam, hogy talán végképp megcsömörlött mindenfajta közélettől, ünnepektől vagy hétköznapiaktól egyaránt. Neki igazán lett volna oka rá, hiszen nem meghurcoltatást, hanem köszönetet érdemelt volna azért, ahogyan a Szabadalmi Hivatalt vezette. Az első két-három mondat után megkönnyebültem. Akárcsak egykor, felfénylettek a szavai

ismét, ugyanaz az érdeklődés, ugyanaz a felelősségérzet, ugyanaz a határozottság. És ha már ezt szóba hoztam, mindenképpen el kell mondanom önöknek, hogy Varga Gábor politikusi és intézményvezetői feladatait is ugyanazzal a morális kérlelhetetlenséggel végezte, mint írói, irodalom-szervezői munkáját azelőtt. Napjainkban, amikor a politikát sokan próbálják lejártni, nem is eredménytelenül, ezt nem árt hangsúlyozni. Lám, miközben a diplomát, illetve a meghívót töltöttük ki, mi is haboztunk egy pillanatig, mert hivatásaként odaírtuk természetesen, hogy író, de melléje vajon illik-e az, hogy politikus. Igen, illik. Mert Erdélyben magyar politikusnak lenni nemes feladat. Hogy manapság nem mindenki tekinti ezt annak? Tudom. De Varga Gábor igen. Elgondolkoztam egy időben, hogy milyen különös formát választott naplójegyzeteihez, memoár-jellegű szövegeihez: egyes szám második személyben beszél önmagáról. Van önmegszólító vers, például József Attilánál. De önmegszólító memoár? Mi értelme ennek? Aztán rájöttem, hogy Varga Gábor, az író kívülről nézi Varga Gábort, a politikust. Ez nem elhatárolódás, hanem értelmiségi kontroll. Csakis úgy maradhatsz értelmiségi a politikában, ha időről időre képes vagy kívülről is megvizsgálni azt, amit teszel. Varga Gábor végig megmaradt alkotó értelmiséginek.

Kedves Gábor, köszönöm, hogy elfogadtad ezt a díjat, és gratulálok hozzá. És még valami: tudom, hogy homályban élsz az utóbbi időben, de ez a homály nem belül van igazából, hanem kívül. Szólalj meg gyakrabban, mert szükség van a véleményedre!

*(Elhangzott Nagyváradon, 2022 december 8-án
a nagyváradi Szigligeti Színházban)*

December a szeretet hava is. Annyira sokszor emlegetjük! Annyi minden jót és rosszat megteszünk a nevében. De vajon hogyan működik a szeretet? Egyáltalán mi is a szeretet? Tudunk-e ma szeretni? Vajon képesek-e, tudnak-e egyformán szeretni a férfiak és nők? S vajon mi történik, ha „szere- tet nincs bennem”?

Magyari Sára rovata

A szeretet működése – a valóság és a lehetőség között

(Visky István)

Szeretem a sült halat. Annyira szeretem, hogy kihúzom a halat a vízből, és mivel a szárazon fuldózni kezd, fejbe ütöm egy darab fával. Szeretem a halat, ezért egy éles késsel felvágom a hasát és kibelezem, végül egy mozdulattal levágom a fejét. Annyira szeretem a halat, hogy mindezek után bepácolom, majd forró olajba teszem, és ropogósra sütöm. Végül a legnagyobb élvezettel megeszem. Szeretem a sült halat.

Mit jelent szeretni? Tudni véljük és gyakoroljuk Isten, a moralitás vagy csak saját meggyőződésünk nevében. De valóban tisztában vagyunk-e a szeretet mibenlétével? Vajon a sült hal is ugyanúgy definiálná a szeretetet, ahogy én teszem? Egyáltalán, lehet többféle – egymásnak ellentmondó – szeretet? Gyaníthatóan nem, és ha a sült hal elképzelése a szeretetről nem ugyanaz, mint az én elképzelésem, akkor az univerzumban súlyos meg hasonlás van a szeretet tekintetében. Ez a meg hasonlás pedig mindenütt ott van a világban.

Hiába keresem a szeretetet, mert ha nem tudom, mit is keresek pontosan, akkor nem is találhatom meg. Csak bolyongok az egymásnak ellentmondó definíciók között és forró olajban sütögetem azokat, akik nem úgy szeretnek, ahogy én.

Mindenekelőtt tegyünk különbséget szeretet és szerelem között. Nem ugyanaz a kettő, mi több, bizonyos tekintetben éppen ellentéte egymásnak.

A szerelem alapvetően egy vágy, hogy elvegyek, magamévá tegyek. Kinyújtom a kezemet a másik felé, aki után vágyakozom, és magamhoz ölelem. Gyöngéden birtoklom, mindene az enyém. A

szerelem kéjes érzését a birtokló vágyakozás és másik megszerzésének önfelelt élménye adja, ami által a másikkal megtöltekezve és kiteljesedve

ön magamat meghaladom, és azt szeretném, hogy ez az érzés soha ne érjen véget. Akár én ölelek, akár engem ölelnek, mindenképpen én kapok, én teljesedek ki. Ha ügyesen élek a szerelemmel és nem vagyok egy önző, érzé-

ketlen tuskó, akkor a másik is átéli ugyanezt. Csakhogy ez a vágyak szövvényes játéka, vagy „két önzés titkos párbaja”, ahogy mondja Szabó Lőrincz.

A szeretet lényegileg más: egy tudatos döntés, hogy adjak. Ritkán gondolunk bele, milyen meghökkenítő a Szentírásban Isten kijelentésének megkerülhetetlen kiindulópontja: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” Ez bizony egy határozott parancs. De hát lehet a szeretetet parancsolni? Lehet, éppen azért, mert a szeretet egy tudatos döntés, nem pedig egy érzés, amit vagy érzek, vagy nem.

A szeretet mozgatóereje az akaratom és tudatos döntésem, a mértéke pedig önmagam: „szeresd felebarátodat, mint önmagadat”. Mélységes titok, a szeretet misztériuma van ebben a parancsban elrejtve.

Mindenekelőtt azt kell megértenem, hogy a bűneset után, bukott emberként csak egyféle szeretetet ismerek, csak egyféle szeretettel tudok szeretni, ez pedig az önszeretet. Az ember csak önmagát tudja szeretni. Ennek az önszeretetnek a mozgatóereje pedig a vágyakozás és sóvárgás, amivel mindent megkívánok, és magamhoz akarok ragadni. Úgy tűnik tehát, hogy visszaértünk a vágyakozáshoz, a magamévá tevés szenvedélyéhez. Tökéletes csapda, és ebből csak egyféleképpen lehet kitörni: tudatos döntéssel. Erre mutat a szeretet krisztusi parancsa.

Az önszeretet csapdájából csak a gondolkozásom megváltozása által, egy mentális fordulópont átélésével lehet kitörni. A Szentírás erre a mentális

fordulópontra a *metanoia* görög kifejezést használja, ami szó szerint az elme megfordulását jelenti. Ez a kifejezés a legteljesebb értelemben vett megtérés és megújulás bibliai fogalma. Amikor tehát a hitvalló kereszténység megtéréséről beszél, akkor a szeretetre való képesség lelki és mentális ajándékát és megtapasztalását érti ez alatt.

Mi is történik akkor, amikor úgy döntök, hogy szeretni foglak téged? Adok valamit magamból neked: időt, figyelmet, gondoskodást, egy darab kenyert, sült halat, valamit, ami fontos nekem, amire én magam is vágyakozom, ami az enyém. Úgy döntök, hogy magamból adok valamit neked. Ahogy viszont odaadtam magamból valamit neked, lesz benned valami, ami én vagyok, ami az enyém. És mivel ismerem az önszeretetet, elkezdem benned szeretni azt, ami az enyém, ami én vagyok. Elkezdelek szeretni. Hirtelen átélem a *te-én-vagyok* misztikus lelki élményét. Ez az élmény pedig átjár, betölt és újabb tudatos döntésre vezet: hogy még adjak neked. Egyre többet adok magamból neked, amit szeretni fogok benned. A legteljesebb szeretet az, amikor valaki életét adja a másik emberért. Ez Krisztus szeretetének és keresztthalálának legmélyebb értelme. Minden más csak teológiai absztrakció.

44 Tandem

VISKY ISTVÁN (Nagyvárad, 1976) református lelkipásztor, teológus, újságíró. A kolozsvári Protestáns Teológián végzett, számos lap állandó vagy alkalmi szerzője, 2021 óta a nagyvárad-velencei egyházközségben szolgál. Könyve: *A századik* (Koinónia, 2020).

MAGYARI SÁRA nyelvész, újságíró, a PKE docense. 1976-ban született Nagybodófalván. Rovata van a Temesvári Rádióban és a Nyugati Jelenben. Legújabb kötete: *Süggérségtől incelekig – női szemmel* (HKE, 2021).

Amikor úgy döntök, hogy szeretek és adok valamit magamból neked, akkor történik még valami titokzatos dolog: létrejön egy üresség bennem. Annak az üres helye, amit odaadtam neked. Ez az a hely, ahova be tudlak fogadni magamba. A szeretet bibliai, ószövetségi héber fogalma, az *ahava* éppen ezt jelenti: helyet adok neked.

A szeretetnek ez az önátadó, odaadó és ajánló megnyilvánulása az emberi lét legelső és legalapvetőbb élménye. Amikor Isten megteremt az embert, akkor először agyagból megformálja a

testét, a fizikai valóságát. Ám ez még nem ember, hanem sokkal inkább agyagszobor. Emberré és istenarcúvá akkor válik, amikor Isten az Ő Lelkéből az élet lehetét adja az emberbe. Életet kapok Istentől, és a szeretetnek ez az első élménye az, ami emberré tesz. Akkor vagyok tehát én magam is istenarcú ember, amikor szeretek.

Bonyolultnak tűnik? Pedig nem bonyolult, csak nehéz. Nem vagyunk szokva, nem természetünk a tőlünk, belőlünk történő kiáradás, odaadás. Nem természetünk a szeretet. A felénk áramlás-hoz, a megszerzéshez vagyunk szokva, az önző vágyakozás a természetünk. Ez pedig választ ad még egy további kérdésre is: mi a szeretet ellentéte? Nem a gyűlölet vagy a harag, hanem az ego, az én.

A szeretet fontos része az ismeret: tudom, hogy mire van szükséged, és azt adom neked. Tudom, hogy ki vagy, és nem ennek ellenére, hanem éppen ezért szeretlek. A szeretet biztonságot teremt, ez pedig a szabadság és a növekedés alapja.

Így tehát végül kitörtünk a vágyakozásnak és sóvárgásnak a saját farkába harapó kígyóhoz hasonlatos körkörös csapdájából, és eljutottunk az önmagából adó szeretethez, a teljes ismerethez, a biztonsághoz, szabadsághoz és növekedéshez. Vajon nem az Édenkertben járunk újra?

(Magyari Sára)

Sok és sokféle meghatározása van a szeretetnek. Több helyen határozzák meg alapérzelemként, de az is kiderül, hogy ez tanulható érzélem és magatartás. Azaz bár érzélemként belénk kódolt, nem biztos, hogy egy élet során képesek vagyunk megélni, adni és kapni. Én magam legszívesebben úgy definiálom, hogy a szeretet egy olyan érzélem, amely tetterendszerként működik: ha kell tette készlet; ha kell, akkor arra, hogy ne tegyek meg dolgokat. S bár a szeretetvágy megvan bennünk, az én megfigyeléseim alapján úgy tűnik, nem nagyon tudnak az emberek szeretni, és szeretet elfogadni. Azt tapasztalom, a szavak szintjén képesek ugyan ezt az érzést működtetni, de nem alakul át tetté.

Valahogyan úgy tudnám ezt pontosítani, hogy a szeretet egy olyan mozgató rugó, amely cselekvésre készlet, ha az a másiknak jó; és megálljt parancsol, ha a másiknak rossz. Azaz az *én* a szeretetben valahogyan visszafogott lesz. Nem megsemmisül, nem lesz alárendelődő, hanem egy kicsit hátralépővé tesz: hogy időm és terem legyen

a *másikra is* figyelni. Ilyenkor a kettős figyelmet gyakoroljuk: önmagamra is figyelek (reakcióim, érzelmeim) és a másokra is.

Nem tudom, hogy régebben szeretetteljesebbek voltak-e az emberek, de ma több pszichológus ismerősöm panaszolja, hogy gyakran dolgoznak érzelemsivár emberekkel. Olyan, mintha nem lennének képesek a pozitív érzelmek megélésére (öröm, boldogság, nyugalom, jóindulat stb. tartoznak ide). Bevallom, ezek a beszélgetések mindig megijesztenek és el is bizonytalanítanak, mert magam is tapasztalom a gyűlölet és az irigység jelenlétét. Amely minden irányba romboló. Vagyis nemcsak annak rossz, akire irányul, hanem annak is, aki ezeket a negatív érzelmeket működteti. Amúgy az összes többi érzélem is tettekre sarkall – avval a különbséggel, hogy a szeretet az, amely olyan eredményekhez, állapotokhoz vezet, amely a lehető legtöbb ember számára jó.

Az én környezetemben is vannak emberek, akik a szeretetet hangsúlyozzák ugyan, de nem élik meg, és nem nagyon működtetik. Ennek egyik okát abban látom, hogy nem tudnak, vagy nem akarnak figyelni a másik emberre is. Nagyon sok egocentrikus embert látok. Azaz önmagára fókuszáló. Azért szeretem ezt a kifejezést, mert nem az önző (egoista) emberre kell itt gondolnunk, aki önmagát szereti a leginkább, hanem egy szerencsétlen, nyomorult emberre, aki *csak* önmagát helyezi a fókuszba. És ez még nem jelenti azt, hogy szereti is önmagát. Olyan, mintha szemellenzős lenne – egyszempontú. Az ilyen életek nehéz, sivár életek. Szomorú sorsok. Földhöz ragadtak. Viszont, ahol létre jön a többszempontúság, az a bizonyos kettős figyelés legalább (amúgy négyféle figyelést tapasztaltam eddig), ott magasabb életminőség érzékelhető. Egyszerűbben: több a nevetés, a jókedv, a harmónia; a siker, a megelégedettség.

Nehéz kérdés és tudományos eszközökkel is kutatott probléma, hogy mi a helyzet férfi és nő viszonylatában a szeretettel. Lehetőségként mindkét nemből ott van a szeretet képessége, azaz megvan hozzá a program, de a valóságban azt tapasztaljuk, a férfiak egyre kevesebbet gyakorolják önmaguk visszafogását a *másik* érdekében. Igaz fiatalabb generációknál az is érzékelhető, hogy a lányok, fiatal nők esetében szintén egyre gyakoribb ez a jelenség, amely arra enged következtetni, hogy itt tanult magatartások kerülnek elő. Az viszont tény, hogy már a Biblia is foglalkozik a férfiszerepet kérdésével, különös tekintettel a párkapcsolat terén: „Ti férfiak szeressétek a ti feleségeket, miképpen Krisztus is szeretete az

egyházat, és önmagát adta azért. (...) Úgy kell a férfiaknak szeretni az ő feleségüket, mint az ő tulajdon testüket. Aki szereti az ő feleségét, önmagát szereti. (...) Ezért elhagyja az ember apját és anyját és ragaszkodik az ő feleségéhez, és lesznek ketten egy testté. (vö. Ef. 5,25–33). Ebből az idézetből is érzékeljük, hogy talán nem megy ez a dolog ugyanolyan természetesen, magától értetődően a férfiak számára, mint ahogyan az ellenkező nemnél. A viselkedéstudományokban ma egyre inkább hangsúlyossá válik, hogy tanítani kell a szeretet a férfiak számára. És érdekes, hogy az utódok irányába ez már pozitív elmozdulást mutat. Társadalmi szinten is érzékelhető, hogy egyre több férfi ki akarja venni, és ki is veszi szerepét a gyermeknevelésből: jelen akar lenni. Ki meri mutatni és mondani, hogy el van ájulva a gyermekétől, annak a ragaszkodásától. Tapasztaljuk, hogy a zord, szigorú, tekintélyelvű apakép elhalványulóban van.

Csak halkán jegyzem meg, hogy az én kutatásaim, megfigyeléseim alapján nőknél is tanítani kell a szeretet működtetését, mert nem nagyon merik megélni ezt. Hangsúlyozom a *mer* ige jelenlétét! Mert az igazság az, hogy aki mer szeretni és szeretet elfogadni, az valahogyan tálcára teszi a szívét és a lelkét. Sebezhetővé válik. Nagyon. Hiszen a szeretet megvonása az egyik legfájdalmasabb érzés. A legtöbb tragédia ebből adódik. A szeretetlenség, a szeretethiány torzítja a személyiséget. Vannak szakemberek, akik a depressziót szeretethiányra vezetik vissza; van, ahol azt állítják, hogy függőségeket okoz (túlevés, tudatmódosítók használata), akár pszichoszomatikus megbetegedést. Nehéz kérdések ezek, s ha csak töredékükben igazak, akkor már régen rossz.

Minden esetre én nem nagyon szeretnék olyan világban élni, ahol nincs vagy fogyóban van a szeretet. Abból az egyszerű okból kifolyólag, hogy bennem is van egy természetes önzés: nekem úgy jó, ha van szeretet körülöttem, s ha én magam is szerethetek. Ha az adok-kapok egyensúlyba kerül. Ebből kifolyólag én úgy döntöttem, olyan világban élek, ahol van szeretet. Mert jó rámosolyogni az idős nénire a vonaton. Megölelni a tanítványaim, amikor nagyon izgulnak egy bemutató előtt. Megsimogatni a kollégám arcát, amikor elmondja, hogy izgult, megfelel-e majd, amit írt a közös munka során. Megdicsérni a főnököt, ha felsegíti a kabátomat. Csak azért sem beszélni csúnyán, még akkor sem, mikor ettől prúdnak gondolnak. És nem visszaütni akkor sem, amikor bánatnak. Csak elfordulni, egy kicsit pityeregni, és nagyon sajnálni őket. Milyen kár. Értük!

Introspekció – a keramikus grafikái

Egy világvárvány miatti bezártság, a szabadságunktól való megfosztottság, az egyedüllét szokatlansága egyeseket magányossá, búskomorra, másokat agresszívvé vagy szorongóvá, deviánssá tett és tesz, ám akadnak közöttünk olyanok is, akik alkotói szabadsággá formálják a négy fal között töltött időt, amely alkalmat ad az önvizsgálatra, a lélek belső hangjainak, formáinak, színeinek kifejezésére. Ez utóbbiak közé sorolódik P. Emődi Etelka, nagyváradi születésű, ez idő tájt Budapesten élő és alkotó keramikus képzőművész, aki a koronavírus járvány rettegett három évében lélekhangjait, színvibrációit vetette papírra, akkora örömmel, s oly nagy szabadsággal, hogy azok szemlélőjük lelkében is valódi örömtöltetté válnak. Utat nyitnak lélektől, lélekig...

A nagyváradi művészvilágból immár 30 éve abszontáló képzőművész, aki a kerámiaégető ke-

46 Kultúra

LAKATOS-BALLA TÜNDE újságíró, szerkesztő, kurátor, a nagyváradi Római Katolikus Püspökség Szent László Egyházművészeti Gyűjteményének a munkatársa.

mencében életre kelő groteszk figurái, az antikvitást idéző agyag amulettjei és középkori feszületei, a mindenkori hatalom által dróton rángatott emberről mesélő kispasztikái mellől régente is előszeretettel az erdélyi tájat és lakóit megjelenítő festészet és a grafika útjára révedt, megvillantva rajztudását és kifinomult színérzékét, most legújabb arcát, absztrakcióit tárja elénk. Legfőbb partnere ebben az ecset, a vízfesték és a tus. Rajzos múltja és keramikusi tervező énje tudatosan rendezi műalkotássá érzeteit, folytonos introspekciójának színpompás rezdüléseit, alkotójuk százféle lelkiállapotát.

P. Emődi Etelka ahhoz a szerencsés művészgenerációhoz tartozik, amely tagjainak a legnagyobbaktól volt alkalma tanulni: Nagyváradon Tompa Mihály festőművész irányításával bonto-

gatta szárnyait, 1959-től Tasso Marchini szerelme, a különösen finom szín és formavilággal bíró festőművész, Letiția Muntean és Márkos András grafikus-festőművész tanítványa a kolozsvári képzőművészeti középiskolában, majd 1964-től Balaskó Nándor és Mircea Spătaru a mentorai a Ion Andreescu Főiskola kerámia szakán. Egyedi forma és színvilága ebből a tele batyuból táplálkozik, fejlődik, formálódik, megtanította hűnek lenni gyökereihez egy olyan világban, amely a szülőföldön maradását ellehetetlenítette: 1990-től Magyarországon tanít, dolgozik és rendszeresen kiállít, tagja a stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesületnek.

A művész új sorozata az élet nehézségein, betegségeken, bánatokon és örömeiken át vezető

47

belső vívódás eredménye, amelyet csak elmélyült lélek képes aranytartalékká konvertálni egy felszabadító, boldog alkotói folyamat katarziséban. Rendhagyó módon, képei nem kaptak címet, hogy mindenki saját jelentéstartalommal töltse fel a bennük feszülő mondanivalót. A felfedezés interaktív kalandjára hív, nyitott szívvel és lélekkel elkezdni egy saját introspekciót!

LAKATOS-BALLA TÜNDE

Kinél van a bölcsek köve?

Mentés másként pedagógiai konferencia 2022

Ötödször szervezték meg október végén Az oktatási rendszer jólléte mindannyiunk jólléte címmel a Mentés másként pedagógiai konferenciát a kolozsvári Apáczai Csere János Elméleti Líceumban. A háromnapos rendezvény szakmai előadásai, műhelyfoglalkozásai, beszélgetései az oktatók és a tanulók mentálhigiénés egyensúlyára fókuszáltak. A meghívottak és a foglalkozás-vezetők a pszichikai jóllét, a diszkrimináció, a bántalmazás, zaklatás, kiegészítés, a társadalmi (alul)értékelés felől közelítették meg a témát, illetve a társasjáték, a vita, a pszichodráma, a kritikai pedagógia módszereit mutatták be az érdeklődőknek.

Tanárképzés és tapasztalatszerzés

A konferencián felvetődő kérdések és problémakörök többszörösen kapcsolódtak az okta-

40 Kultúra

HEGYI RÉKA színikritikus (Brassó 1976). A BBTE-n diplomázott dramaturgia, illetve marketing szakon. Alapítója volt a *Hamlet.ro* oldalnak. Marketingasszisztensként dolgozik. Kolozsváron él.

tási rendszer hiányosságaihoz: a pszichológus fontosságát még nem ismeri el a társadalom, emellett kevés szakember jut sok gyerekre, a pedagógusok jóllétére pedig nem figyelnek oda kellőképpen, miközben nagyon sok elvárásnak kell megfeleljenek, hogy a rendszer „jónak” minősítse őket: versenyekre kell felkészítsék a diákokat, tudományos kutatásokban kell részt vegyenek, publikálniuk kell, integrálniuk a hátrányos helyzetűeket, a fogyatékkal élőket – amellett, hogy tanítanak és odafigyelnek a rájuk bízott gyermekekre... Felismerni a kiegészítés (burnout) jeleit és tenni ellene anyagilag is megterhelő a legtöbb tanítónak, tanárnak. Fontos a jó közösség: az iskola vezetősége figyelmet fordíthat arra, hogy a tanári kar csapatként összekovácsolódjon, kiránduljanak, szervezzenek közös programot, így elejét lehet venni a szorongás kialakulásának

Az előadók egyike, Geambasu Réka szociológus

– erre vonatkozóan hangzott el több ötlet, követhető példa.

A pedagógusképzés volt a konferencia másik visszatérő témája az oktatók szellemi-lelki jólléte mellett. A felsőoktatásban nincs elkülönítve a tanárképzés, a pedagógia-modult nem veszik komolyan a diákok, kevés a megfigyelési gyakorlat, kevés az iskola, ahol fogadhatják a hallgatókat próbatanításra, s nem nevelépszichológiát tanulnak, hanem általános pszichológiát – mindez csak néhány olyan, jól látható hiányosság, amire több fórumon felhívták a figyelmet, de kevés eredményel. (Egy ilyen apró előrelépés, hogy a kezdő tanárok nem kell teljes normát vállaljanak.) Büszkék vagyunk a világranglistákon előkelő helyen szereplő egyetemeinkkel, de elfelejtjük, hiába vannak tudósaink, kutatóink, ha jövőre nem tudjuk, ki tanít majd az iskolákban....

Péntek János előadásában kitért az alulról jövő kezdeményezésekre is: több beadványt fogalmaztak meg az oktatási minisztérium felé, de ezek válasz nélkül maradtak az utóbbi tíz évben. A civil szférát is több szinten igyekeznek bevonni: a támogatók hozzájárulásával működtetett délutáni iskolák, a pedagógusok önszerveződése (tapasztalatcsere-szakkörök, az akadémiai közeg bevonásával), a szülői közösségek hozzájárulása akár szakmai tudással, vagy a mostanában népszerű „Fuss neki!”-jellegű programok, amelyek a támogatás mellett figyelemfelkeltő közösségi kezdeményezések.

A pedagógusok feladatai közé tartozik a tehetséggondozás is. Ez is felemásra sikeredik a román oktatási rendszerben: 2000 versenyt listáz a minisztérium, ezeken ún. „kreditpontokat” lehet szerezni (szervezőként, nyertesként) – ezek számítások értékeléskor, illetve a gimnazisták és középiskolások érdemösztöndíjának kiszámolásakor. A gyerekek számára ilyenformán nem a verseny jelent kihívást, a megmérettetés, hanem aszerint vesznek részt egy-egy ilyen rendezvényen, hogy hol hány pontot lehet szerezni. A hagyományos tantárgyversenyek sem mérvadóak, mert oda csak a „jó” tanulókat küldik. Visszás helyzet az is, hogy a felzárkóztatást nem értékeli a rendszer, pedig ez a pedagógus részéről nagyobb szakmai erőfeszítést igényel, mint a tehetséges gyerekek felkészítése a versenyekre.

Az oktatási rendszer több szinten szegregált és diszkriminatív, hívta fel a figyelmet Péntek János: az „elitiek” szemben a tömegekkel, a szóróvidék szemben a tömbbel, stb. Ingyenes, mégsem hozzáférhető mindenki számára, hiszen a továbbtanuláshoz azoknak van esélye, akik magánórát vesznek. A felsőoktatás egyre nehezebben hozzáférhető. Az iskolákat rangsorolják, pedig nem ez kellene legyen a cél. Nem kell feltétlenül lépést tartani a tudomány vívmányaival (az értékelési kritériumok ezt sugallják), hanem arra kell törekedni, hogy tudománytalan dolgok ne hangozzanak el az órán. Sokkal fontosabb lenne elfogadni a sokféleséget, az „egy érvényes kód létezik” helyett a többkódúságot. És az lenne eredményesebb, ha a közoktatás nem csak az akadémikusokat és az értelmiségi elitet foglalkoztatná, hanem a gazdasági és a politikai elitet is...

Az előadók és felszólaló vagy kérdező résztvevők többször kitértek a szülők szerepére. Természetesen mindenki a legjobb oktatást szeretné gyermekeinek, az információ korában lehetőség adódik tájékozódni, ám ez a lelkes magatartás sokszor átcsaphat a végletekbe, amikor már egy óvodás gyermek szülei is jobban tudják, mint a pedagógus, hogy hogyan kellene „jól” fejleszteni a csemetéjét. A pedagógus pedig, sajnos, nem csak az adminisztrációval, a források és lehetőségek által megszabott szűkös keretekkel kell megbirkózzon, hanem a szülők (sokszor elrugaskodott) elvárásaival is.

Egyre gyakoribb a kiegészítés ebben a szakmában is – világított rá Deme Ilona pszichológus, aki a jelenség okait próbálta összefoglalni. Évek óta káosz uralkodik a hazai oktatási rendszerben, a hivatás rengeteget veszített presztízséből, a taná-

rokra minden irányból nehezen teljesíthető, sokszor abszurd elvárások nehezednek, anyagilag alulértékelik munkájukat, önértékelésüket közvetlen környezetük is aláássa – ilyen körülmények között nem csoda, hogy a „divatos” burn-out tünetei jelentkeznek sokuknál.

Zaklatás, bántalmazás, agresszió

A fizikai, érzelmi, szexuális bántalmazás felismerése, akár otthon kerül rá sor, akár az iskolában, akár felnőttek követik el gyermek ellen, akár a gyermekek egymás ellen – az agresszió minden formája több előadás és műhely központi témája volt a Mentés másként konferencián. Számtalan kérdés hangzott el – ezeket részben meg is válaszolták a szakemberek és a civil szervezetek képviselői: Hol kezdődik és hol ér véget a pedagógus felelőssége, ha a bántalmazás jeleit fedezi fel a gyermekben? Egyáltalán hogyan lehet felismerni? Milyen eszközök állnak rendelkezésére? Mit kezd a gyerek vagy a társadalom bizalmatlanságával? Mit tesz lehetővé a jogi szabályozás? Milyen preventív programok léteznek? Ha már kialakult az az ördögi kör, amelyben nem csak a bántalmazó és az áldozat érintett, hanem az egész osztály vagy az egész iskola, hogyan lehet a csoport dinamikáját megváltoztatni? Hogyan lehet segíteni a szűkebb közösségnek és a társadalomnak, hogy ne kezelje tabuként ezt a témát, és elkerülhető legyen a bántalmazás?

49

A fogalmak tisztázása, a médiából, esetleg saját tapasztalatok alapján szerzett ismeretek strukturálása mellett cél volt hozzásegíteni a résztvevőket, hogy felismerjék a kereteket, a határokat, a felelősséget és a lehetőségeket is.

A konferencián lehetőség nyílt megismerni olyan civil szervezeteket is, amelyek a prevencióban vállalnak fontos szerepet.

A közösségi gyermekvédelemről Gyurkó Szilvia, a Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány alapítója tartott előadást: egy egyedi történetet mesélt el, ennek kapcsán világított rá a probléma komplexitására, majd a műhelyfoglalkozáson a pedagógusok felelősségére és a lehetőségekre mutatott rá.

A Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NANE) Egyesület olyan workshopokat, preventív programokat szervez, amelyeken a párkapcsolatokra fókuszál, kiadványaiban – szórólapokon, könyvekben, honlapjukon elérhető, letölthető

anyagokban – segít felismerni azokat a helyzeteket, amelyek nemi alapú erőszaknak minősülnek, elméleti ismereteket és gyakorlati tudnivalókat közvetít célcsoportjának. A konferencián megismertük a Patent Egyesülettel közösen szervezett Lázadó lányok erőszakmegelőző táborukat is – 13-18 éves lányoknak szervezik –, ahol a résztvevők fejleszthetik önbecsülésüket és önismeretüket, a foglalkozások segítségével pedig remélhetőleg felismerik az erőszak különböző formáit, jeleit, és eszközöket kapnak az áldozatok támogatásához – hisz segítséget kérni abúzus elszenvédőjeként vagy szemlélőként egyformán nehéz.

Élménypedagógia és kritikai pedagógia

Ha a gyermekek jól érzik magukat az osztályban, a tanár is jól van – hangzott el már a pedagógiai konferencia első napján, a kerekasztal-beszélgetésen. Szó szerint és átvitt értelemben is helytálló ez a gondolat. Ennek fényében mi sem természetesebb, mint hogy a műhelyfoglalkozások és a bemutatott módszerek, eszközök az oktatók számára is, és a diákok számára is pozitív plusz tölteket hoznak.

50 Lencse Máté, aki maga is tervez játékokat, az Igazgyöngy Alapítvány Toldi Tanodájában szerzett tapasztalatait osztotta meg a társasjátékok pedagógiai felhasználásáról szóló előadásában. Egy rövid demonstráció is elég volt, hogy kiderüljön: egy egyszerű, alig pár perces játék során is rengeteg készségünket aktiválni kell a cél elérése érdekében. Ugyanígy, az ismert játéktípusokat is fel lehet használni különféle készfejlesztések során.

Lencse Orsolya, a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA) igazgatója a vitakultúra megalapozásáról és ennek fontosságáról beszélt, illetve a műhely során különféle disputa-helyzetet tapasztalhattak meg a résztvevők, és kipróbálhatták az Egy hajóban evezünk társasjátékot, amelynek célja a vitakultúra fejlesztése, párbeszédhelyzetek kialakítása az osztályteremben.

A kolozsvári székhelyű Social Fiber Egyesület az élménypedagógia módszereit alkalmazza sérülékeny csoportokból származó gyerekek (ukrajnai menekült gyerekek, gyermekotthonban élők, pataréti roma fiatalok) számára szervezett programjai során. A műhely résztvevőivel a jelenlét

Tanárok az iskolalapdban, avagy a konferencia résztvevői

fontosságáról, a gyermekjogokról, a gyermekvédelemről, a traumatikus eseményeket átélt gyerekekkel való bizalomépítésről beszélgettek, az elméleti részeket pedig interaktív játékok váltogatták – meséli Panek Zsuzsi, az egyesület egyik alapítója, aki külön örült annak, hogy a tanárok, tanítók, akik részt vettek a műhelyen, őszintén osztották meg saját tapasztalataikat is a foglalkozáson.

A Deviszont Közösségi Tér munkáját is megismerhettük: ide kamaszkorú gyerekek jönnek, mert itt a facilitátorok nem tanárok és nem is felnőttként hivatkoznak magukra, hanem segítők kérdésekkel strukturálják a beszélgetéseket. A találkozó tematikáját is ők javasolják, az őket foglalkoztató kérdések függvényében, az önkéntesek pedig a megfelelő módszert találják meg ehhez, például a vitát, a bátorságpróbát, az érzelmkártyákat vagy a szerepjátékot.

A konferencia szervezői nem vállalkoztak arra, hogy a meghívottak megválaszolnak minden kérdést, három nap alatt megtalálják a bölcsék követ. A foglalkozások megteremtették a kapcsolatépítés és tapasztalatcsere lehetőségét, és a résztvevők ötleteket, követhető példákat, saját munkájukban alkalmazható eszközökkel tértek vissza a hétköznapi életbe. Vagy minimum azzal a szívderítő érzéssel, hogy nincsenek egyedül.

HEGYI RÉKA

A kék szárnyú gyermek

Harminc éve sugározta első adását a Duna Televízió

Karácsonykor ünnepelte 30. születésnapját a ma már Duna néven sugárzó, teljesen átalakított Duna Televízió.

A médiainstítményben egykor fontos szerepet betöltő két erdélyi filmes szakembert, CSELÉNYI LASZLÓ volt elnököt és CSAKY ZOLTÁNT kértük meg, hogy az évforduló kapcsán idézze fel a csatornánál töltött éveket.

1992. december 24-én sugározta első adását a határon túli és a világban szétszóródott magyarság számára a Duna Televízió. A Szent Péter-bazilikából közvetített éjféle misén II. János Pál pápa magyar nyelven elmondott üzenetében köszöntötte az első magyar műholdas adás nézőit. Az erdélyi magyarok többsége ezt ünnepként élte meg, a gyerekektől a nyolcvanon túliakig szinte mindenki a tévé elé ült, és követte az első képsorokat. Lelkesedésük érthető volt: a román köztelevízió heti néhány órás adásán kívül nem nézhettek anyanyelvükön sugárzott, nekik és róluk szóló műsorokat. Az indulásakor Sütő András által „kék szárnyú gyermeknek” nevezett Duna TV számára a kezdeti években nem csak az adásai iránti felfokozott igény teremtett kedvező helyzetet, hanem a konkurencia hiánya is, hiszen az internet akkor még gyerekcipőben járt, a kereskedelmi adók is csak később indultak be. A csatorna pedig rövid idő alatt szakmailag is bizonyítani tudott: 1999-ben elnyerte az UNESCO Camera-díjat, ami a világ legjobb kulturális televíziójának járó elismerés.

A Duna TV azonban már a kezdetektől kedvezőtlen politikai légkörben működött. Az összmagyarság műholdas televíziójának ötlete ugyanis az MDF-alapító Csoóri Sándor vezette Magyarok Világszövetségétől származott, az akkori ellenzék

és a sajtó egy része ezért az Antall-kormány tévéjeként könyvelte el. Politikai támogatásra pedig szüksége volt, mert a főként költségvetési forrásokból finanszírozott Hungária Televízió Alapítvány működtette, amelynek kuratóriumába a pártok delegáltak tagokat. Amiközben a csatorna folyamatos belpolitikai csatározások tárgya volt, a műsorai egyre népszerűbbekké váltak, és a kilencvenes évek végére – az első elnöke, Sára Sándor filmrendező mandátuma alatt – az anyországi és határon túli nézők körében megnyilvánuló szimpátia jóvoltából olyan erős erkölcsi támogatásra tett szert, hogy létjogosultságát a politikum már nem vonta kétségbe.

Ezt az időszakot így írta le az Újváradnak a televízió akkori, névtelenséget kérő munkatársa: „Létrejötté óta a Duna TV-t meg akarták fojtani, mert az elindítása az MDF döntése volt. A kilenc-

Média 51

CSEKE PÉTER TAMÁS újságíró, szerkesztő. Az Agerpres hírügynökség szerkesztője, a Transtelex portál munkatársa. Kolozsváron él.

venes évektől a kétezres évek közepéig a szerkesztőségi értekezleteken visszatérő téma volt, hogy jaj, megvonják tőlünk a költségvetési támogatást, bezárják a televíziót. A kilencvenes években azonban még sokat jelentett az akkori elnök, Sára Sándor személye. Fültanúja voltam egyszer egy Horn Gyulával folytatott telefonbeszélgetésének. Elpanaszolta a miniszterelnöknek, hogy késik a

A Duna TV
logójának
formaváltozásai

			
1992–2000	2000–2005	2005–2012	2012–

költségvetési támogatás folyósítása. Horn néhány nap elteltével fogadta Sárát az irodájában, és hamarosan megérkezett a pénz”.

A jelenleg még aktív újságíró szerint a Duna TV sorsa a Sára Sándort az elnöki székben követő Pekár István idején volt a legbizonytalanabb. Kedvezőbbé vált egy darabig a légkör 2005-től, amikor a széleskörű politikai támogatást élvező Cselényi László került az intézmény élére. „A Cselényi-korszak egekbe szökő nézettséget hozott, több népszerű műsorunk is volt. A pártok között akkor hallgatólagos megállapodás volt arról, hogy nem bántják a televíziót” – idézte fel forrásunk azt a korszakot, amelyben – szavai szerint – a Duna TV a Magyar Televíziónak járó költségvetési támogatás töredékéből készített színvonalas műsorokat. Ebben a – 2005-től 2010-ig terjedő – időszakban kapta a médiaintézmény a legtöbb szakmai és közönségdíjat, 2006-ban indult el Duna II Autonómia néven a második csatornája is.

A fordulatot a Duna TV életében 2010 decembere hozott. Akkor jelentette be az új kormány, hogy 2011 január elsejétől a korábban közszolgálatinak minősített Duna TV, az MTV, a Magyar Rádió és az MTI elveszti önállóságát, a munkatársak egy közös műsorszolgáltató alapnak dolgoznak majd. A közmédia átalakítása azonban itt nem állt le: a Duna Televízió 2015. március 15-től Duna néven úgynevezett nemzeti főadó lett, olyan általános közszolgálati csatorna, amely filmeket, sorozatokat, szórakoztató és vallási műsorokat sugároz. Eközben három körben is elbocsátások történtek a magyar közmédiában, és a Duna Televízió egykori munkatársai közül már csak ketten dolgoznak a nemzeti főadónál. „Nem csak anyagi megfontolások álltak a közmédia átszervezése mögött. Ebben az új, összevont formában könnyebb kézben tartani és irányítani is. Mindenesetre az összevonás után elhanyagolták a határon túli nézőket, a regionális stúdiókat felszámolták, a Duna TV-t PR-csatornává változtatták, sok embert kirúgtak, a műsorgyártást pedig kiszervezték” – magyarázta a csatorna egykori munkatársa.

A közmédia átalakításának 2010 végi bejelentésekor már nem Cselényi László volt a Duna TV elnöke, a kolozsvári dokumentumfilm-rendező ugyanis ugyanabban az évben júliusban, „közmegegyezéssel” távozott az intézmény éléről. Ennek előzménye az volt, hogy a Hungária Televízió Közalapítvány kuratóriumának fideszes tagja, Szabó László a költségvetési támogatások felelőtlen kezelésével vádolta meg a tévéelnököt,

aki ellen később a Fidesz feljelentést is tett. Cselényi az új médiatörvény tervezetével indokolta a távozását. Úgy látta, az új szabályozás elveszi a Duna TV gazdasági függetlenségét, és ezzel a szabad alkotás is megszűnik. A távozó tévéelnök a felelőtlen költségek vádját elutasította. Tény, a hatóságok azóta sem állapítottak meg a mandátumához kapcsolódó törvénytelenégeket.

Cselényi László: „Szép volt, jó volt, ennyi volt”

A Duna Televízió egykori munkatársai december 17-én, a médiaintézmény volt Mészáros utcai székházában, egy saját szervezésű találkozón emlékeztek meg a csatorna harminc évvel ezelőtti elindítására. Ugyanaznap egy hivatalos születésnap ünnepség is volt: a közmédia szervezésében az Uránia Nemzeti Filmszínházban gálaműsor, amelynek fővédnöke Csák János kulturális és innovációs miniszter. Az Újvárad megkeverte a jelenleg Írországból élő Cselényi Lászlót, aki azt nyilatkozta: ha beszédet kellene mondania a 30. születésnapon, akkor arra biztatná a Duna TV egykori munkatársait, hogy ne gyászoljanak. „Engedjék már el a halottunkat. Ünnepelni sincs mit, s a gyászmunkán is illik már túl lenni. Tizenkét éve nincs Duna Televízió. Igaz, van egy arctalan, önálló akarat, karakter és saját hangvételt nélkülöző csatorna, amely történetesen ugyanezt a nevet viseli. Ez médiatörténelmi megtévesztés. Csak az elnevezésnek van kontinuitása, lényegi és tartalmi folytonosság nélkül. A régit visszahozni nem lehet. Azt a mintegy 400, szanaszét szalajtott embert sem. Azokat a nagyszerű munkatársakat! Szép volt, jó volt, ennyi volt” – jelentette ki.

Cselényi emlékeztetett: az ő ötlete volt, hogy az intézmény székházának homlokzatára a Duna Televízió neve alá kerüljön fel „a nemzet televíziója” felirat is. Szerinte ehhez tartotta magát elnöki mandátuma idején, és ehhez tartották magukat a csatorna munkatársai is. „A nemzetet, nemzetrészeket, különböző történelmi háttérű és világnézetű, többségben, kisebbségben, tömbben, szórványban, emigrációban vagy valami okból tartósan külföldön élő csoportokat nehezebb, munkásabb, rafináltabb feladat összekapcsolni, mint megosztani. A legfontosabb a közös nevező megtalálása volt, és a közös nevező halmazának fokozatos növelése, határainak tágítása. Hogy az a közös szellemi égbolt lehetőleg körbeérje a Földet” – magyarázta. Szerinte a Duna TV célba ért azáltal, hogy kedvenc csatornájává vált öt kontinens

Cselényi László, a Duna TV egykori elnöke

magyarjainak, a magyar származásúaknak, vagy akár azoknak is, akik rokonszenveztek a magyarokkal, a magyar kultúrával.

A volt tévéelnök küldetésének tekintette azt is, hogy szerethetővé tegye a kultúrát más nemzetek számára, továbbá a csatorna nyitott legyen más népek és kultúrák felé. Ezt pedig a mandátuma idején már egész műsorfolyamok szolgálták. Szerinte a szomszédos vagy távoli országokat, népeket bemutató tematikus napokat imádták a nézők. „Számptalan visszajelzésből tudjuk, hogy még a magyarul egy mukkot sem ismerő külföldiek is rá-rákerestek akár a sivatagi paraboláikon a Duna TV-re. Romániában rengeteg román nézőnk volt. Állandóan hívtak minket, írtak nekünk, szerették volna, ha románul is feliratozzuk adásainkat. Őket főként a filmkínálatunk vonzotta. Persze, a legjobb szándéknak is a nagyon szerény büdzsé szabott határt. Mivel a belpolitikai hasznosíthatóságunk nulla volt, finanszírozásban is mindig mostohagyerek, amolyan megtúrt fattyú volt a Duna TV” – idézte fel a dokumentumfilm-rendező.

Arra a kérdésünkre, van-e olyasmi 15 év távlatából visszatekintve, amit elnökként most másként csinálna, Cselényi kijelentette: talán nagyobb nemzetközi védelmet kellett volna szerveznie a Duna TV-nek. Úgy fogalmazott, hogy az első évekhez képest politikailag zaklatottabb, harciasabb korszakban lett a médiainstítúzmény elnöke, amikor a pártok rákaptak arra, hogy beleszóljanak a csatorna életébe, tartalmába. „Ellenzéki és kormánypártok az embereiket helyezték el különböző fontos funkciókba, az alelnökök mögött antagónista pártok lapultak, s néhány téglát innen-onnan akár különösebb hozzáértés nélkül is ott tartottak. Csak néztem, hogy hova is megy el az a sok pénz. Mikor megválasztottak, tíz tanácsadója volt a Duna tévének. Fejenként félmillió, egymillió vagy akár többmillió forintos havi juttatásért, cserébe a semmiért. Mondanom sem kell, hogy a tanácsadói funkciót egyetlen nap alatt töröltem. És egyetlen nap alatt szereztem 10 esküdt ellenséget. Ahogy elnökségem első napján köszöntem el a hosszan tartó trónviszály során a hol az egyik, hol a másik párt követelésére kinevezett alelnököktől, főszerkesztőktől, hírigazgatótól. Udvari-asan, határozottan, a szerződésükben rögzített végkielégítéssel” – részletezte. Beszámolója szerint akadt olyan eltávolított személy, aki azt kérdezte tőle: „Ugye, számol a következményekkel?”

Cselényi szerint elnöki mandátuma idején a szakmai konjunktúra is kemény volt. Már megjelentek a kereskedelmi csatornák, hódított az internet minden lakásban, minden hordozható eszközön, és egy teljesen megváltozott médiapiaci szférában kellett helytállnia a Duna TV-nek. Szerinte helyt is állt, amit az abban az időszakban kapott díjak, kitüntetések is bizonyítanak. „Velencéből a komoly szakmai elismeréseken túl három olyan fődíjat is hazahoztunk, amelyeket a világ minden tájáról érkező közönségsvavazatok alapján ítélték nekünk” – emlékeztetett. Kérdésünkre, hogy mi volt az oka szerinte a régi Duna TV teljes átalakításának, kijelentette: „Csak rá kell nézni a sok csatornára, amit közszolgálatinak neveznek. Ez volt az oka is és a célja is. A többit az olvasók megítélésére bízom”.

Kérdésünkre kifejtette azt is: a megváltozott médiafogyasztási szokások körülményei között már nem lenne létjogosultsága egy kimondottan a határon túliaknak szóló csatornának, nem is lenne értelme. Csak olyan nemzetközi magyar televízió lenne értelme, ami „Európának a mostohább fertályán mindannyiunkhoz” szól, magyarokhoz és nem magyarokhoz, őszinteséggel és nyitottsággal, a kultúra, a művészet nyelvén.

22 év munka után váltak meg Csáky Zoltántól

Fontos szerepet töltött be a Duna TV életében és a csatorna egyik „arcának” számított egy másik erdélyi filmes szakember, a marosvásárhelyi születésű Csáky Zoltán is. Az újságíró, televíziós műsorszerkesztő az *Újváradnak* elmondta, az első emlék, ami a csatorna harmincadik évfordulóján megfordul a fejében, a *Heti Hírmondó* című műsornál végzett munkájához kapcsolódik. „Elképzelem, amint kisminkelve, szövegkönyvvel a kezemben belépek a stúdióba, felhangzik a szignál, megjelennek a képernyőn a kék szárnyú sirlányok, a kameraman int, beköszönök: Jó estét kívánok, köszöntöm a Duna Televízió nézőit itthon és a határokon túl!”

Emlékeztetett arra, hogy az alapító atyák, „maga Antall József akkori miniszterelnök” a Duna Televíziót kulturális csatornaként hozták létre, hogy szellemi kapocs, híd legyen a világon szétosztottan élő magyarság számára. Szerinte ezt a feladatát fennállásának első húsz évében a Duna TV betöltötte, úgy, hogy közéleti-politikai műsorai is kiegyensúlyozott, tárgyilagos volt. Ez szerint elsősorban az intézmény első elnökének volt köszönhető. „Sára Sándor autonóm személyiség volt, aki arra figyelmeztetett, hogy politikussal sose bratyzz. Ezt nem mondta ki, de példát mutatott. Bármilyen magas rangú pártfunkcionárius jött a stúdióba, Sára soha nem jött le a negyedik emeleti elnöki szobájából fogadni. És megvédett bennünket a támadásoktól, hiszen egyaránt feljelentett minket Dávid Ibolya, Torgyán József, Göncz Kinga, a Gyurcsány-kormány külügyminiszere a Médiatanácsnál, tüntetett a székházunk előtt a MIÉP. Mindhiába, maradtunk középen, hitelesek voltunk a nézőink számára” – jelentette ki.

Beszámolója szerint több kellemes emléke is kapcsolódik a Duna TV-nél töltött közel két és fél évtizedhez. Az egyik a riportja a svéd kisvárosban, Ljunngbyn élő székelyekről, ahol egy egész utcásor látható székelykapukból. „De ott voltam az Ohio állambeli Lake Hope-on is, ahol minden év augusztusában összejönnek az Észak-Amerikában élő magyarok százai; megismerkedtem a Bernben élő, azóta elhunyt Gosztonyi Péter hadtörténeüsszel, akinek otthona polcain minden magyar sajtótermék megtalálható volt. S felidézhetném még azt a közel száz interjút, portrét, amit a magyar kultúra és tudomány kiváló személyességeivel készítettem” – sorolta a *Hagymakupolás honfoglalás* című, nagy hatást kiváltó dokumen-

Csáky Zoltán volt a televízió egyik arca

tumfilm készítője. Hozzátette: a legkellemetlenebb emléke 2016 januári elbocsátása. „A stúdióba tartottam élő adást vezetni, amikor megállít a szerkesztő: – Zoli, jól vagy? – Jól, igen... – Tényleg jól vagy? – Miért? – kérdem. Mert nem vezetheted le az adást, a vezérigazgató nem hagyta jóvá a szerződésedet. S akkor, mi lesz, kérdem. – Már hívtuk Klement Zolit, ezután ő vezet helyetted. Amerikai filmekben látni, mi történik, mikor kirúgják a főszert. Én is felmentem a szobámba, kipakoltam a fiókomat, lezártam a gépemet, és kiléptem a tévé Kunigunda utcai székházának kapuján. Huszonkét szolgálati esztendő után. Azóta kamerával a hátam mögött mikrofont nem vettem a kezembe. De megjelentettem három kötetet” – jegyezte meg Csáky Zoltán.

A marosvásárhelyi újságíró egyébként 2010-ben a Duna Televízió örökös tagjának választották Sára Sándorral és Lakatos Istvánnak együtt. Erről azt nyilatkozta: az örökös tagság számára megiszteltetés, de csak egy papír, mert a vele járó életjáradék csak akkor folyósítható, ha az illető nem dolgozik. „Sára és Lakatos Pista már nem dolgoztak, de én a munkát választottam. Most már megkaphatnám a csinos kis összeget, de a Duna beolvadt az MTVA-ba, amely írásban közölte, magára nézve nem tartja kötelezőnek betartani egy korábbi csatorna határozatait. Ennyi” – zárja a visszaemlékezést Csáky.

CSEKE PÉTER TAMÁS

Újrajátszás, újrakezdés mint az örök stagnálás biztosítéka

Márton Evelin: *Farkashab*, Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2022

Minél több időt töltök itt bent, a *Farkashab*-ban, annál nagyobb bizalmat érzek felé. Nem, ez nem pontos, ez inkább valaminek az ismérve. Nem szembesít olyan önmagára vonatkozó elvárásokkal, ami számomra emberként is nyomasztó. Ha nehéz, hát legyen, és ne dörgöljem már minden nap a saját orrom alá ezt a tényt. Azt mondja Graubvogel úr, hogy a napló a múltbeli dolgok állását tükörként mutatja meg, „*mintha tükörbe néznél, vagy annál is rosszabb*” (39.) Nincs elvárás, van vállalás, önátadó narráció, amitől úgy támad élni kedvem, hogy mélyebben érzem, nem kell a felüdülést várni.

„*A létezés állandó átalakulás. Azt sem tudom, pedig időnként férfiak kérdezik vagy vádolnak azzal, hogy inkább Kafar-klánbeli vagyok, heves természetű, vad és konok, nem szelíd s kevés szavú kétvízközi. Mintha bárki is vádolható volna azzal, hogy miféle géneket örökölt, miféle traumákat, képeket, kifejezéseket, nótákat és pofonokat, betegségeket, hajlamot, hangszínt vagy szagot. A magam gondolata szerint magányos mesztic vagyok, bolyongásra született egyed, és semmiféle döntést nem kell hoznom.*” (62.) A két világ egymástól való elszigetelése az egyik leghatározottabb döntés, ami végig fennmarad a regény folyamán. A Kafar-ház által adott identitás menekülőútként való feltűnése, vagy a kora gyerekkor idillje miatt egy-egy helyen felsőbbrendűként jelenik meg a városi pofonfák és zavaros ügyek mellett, akkor is, ha több passzusban billegteti ezt a narrátor, egyike ezeknek a fenti nem-önmeghatározás.

Az ismeretlen hangsoroknak és a gúnyneveknek tűnő megszólítások hozzájárulnak a regényvilág konkrét helyektől való eloldozásához. Ez nem teljes elszakadást hoz, hanem egy kiterjesztettséget: olasz, török, zsidó, román eredetű nevek lesznek az idegenül csengőkből, bensőségesen személyes becézések a közönségesnek tűnőkből. És társul a *kirgiz teknős*, az *indián* és a *tuareg* szavak által megidézett tágasság. Az azonosítás a szövegvilágból kilépve történhet meg, az ott talált nyomok összeolvasásából – Románia, Kolozsvár és a Falu. A szerzői életút sok helyen összecseng a narrátor tapasztalati helyzeteivel,

de a fikció és valóság közötti határ meghúzásához mintha szándékosan hiányoznának az eszközök – miért ne lenne elég ez a világ, amit itt nyíltan és bizalmasan megkapok? A valós kihívásai közé tartozik egy viszony megfigyelése is, jelen esetben az olvasó és regény között: a mélyülő figyelemben hol indul meg az a bizalom, ami a szöveg végére megengedi a zárlat intimitását, gondolati érzékenységet?

A regényt nyelvi gazdagság jellemzi. Mégse, a nyelv személyes, de egyszerű marad, a mondatok dinamikája sajátos. A főszövegbe épített párbeszéddek, sokszor ezeknek a parafrázált változatai pattogóvá teszik a történetmesélést, ropogósak, mint a pletyka megunhatatlan, rövid egységekre alapozó, önmagát újra és újra meghala-

Könyv

SZABÓ IVETT (2000, Nagyvárad). A Mentés másként pedagógiai konferencia és a kolozsvári Hervay Klub szervezőcsapatának tagja. Olvas, szerkeszt, ír, változó intenzitással.

dó struktúrái. Ezekben benne lakik viszont az egyes karakterek áthidalhatatlan magánya, magárahagyottsága, az önmagábazártság tehetetlensége. A hiány vagy épp a túltengés egyértelmű jellemvonása mindegyikőjüknek, a normalitás a belső ziláltsággal együtt megéltnek látszó furcsa derű.

A panasz, a mély csalódottság ismeretlenek itt. Mindeközben nem találkozom olyan életúttal, amelyik megnyugtató lenne. A narrátor először főleg a bizalmatlanság és hitevesztettség árnyalatait tanulhatja meg, fiatal felnőttként a bódulat változó arcát, a teste fölött gyakorolt hatalom kihelyeződését. A kiszolgáltatottság egy-egy elmesélt nem-esemény – mert mintha ebben a labilis világrendben az esemény megközelíthet-

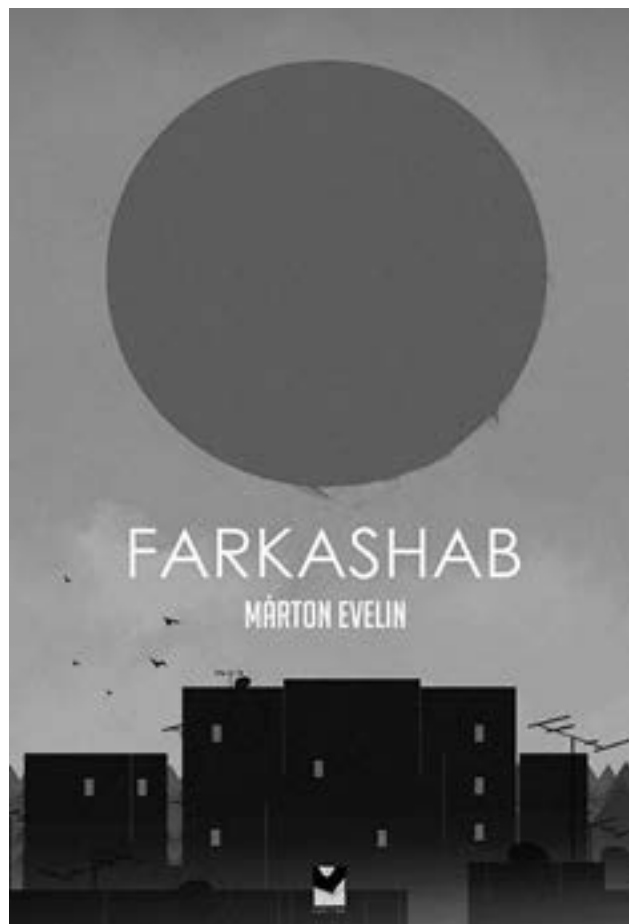
len stabilitás lenne – részecskéiből áll össze, néhol viszont sűrűsödik. Az ötvenhatodik oldalon a korábban már a szabályszegésben kitartó bajtársakként megismert karakterek családi háttere ömlik rám. A passzus végére pedig megértem, mennyire érdektelen minden kicsapás, iskolai szidás, minden önpusztító viselkedés. Mégis, humor és nyomor egymást megengedő és fenntartó minőségekként tűnnek fel. A lábjegyzetek megtörik a kontinuitást, de önmaguk fonákjaként a legtöbb esetben nem változtatnak az olvasó tudásán, mintha a narrátor saját szórakoztatására iktatná be őket, az olvasó megtréfálására. Néhol szómagyarázatok, máshol magukat szómagyarázatnak mutató leírások, amik a lexikonok struktúrájában közölnek közönséges információkat. Több alkalommal is arra használja ezt a teret a narrátor, hogy megindokolja szóhasználatát, vagy épp hogy ennek látszatát keltse, pedig már tudja, hogy tudom, kire gondol és miért nevezi úgy, ahogy (például a *bélyegeg atyja* lábjegyzetelése 113.). Jól elszórakozunk, ez jut eszembe, nincs izzadságszag, és azt tanulom a narrátortól, hogy nincs olyasmi külsőség, amiért érdemes megizzadni, az önmagunktól való rémület bármilyen kihívást meghalad.

56 Azon gondolkodom, mivel jár az újrajátszás gesztusa, mennyire foghatom rá, hogy ez egy újrakezdés. Tizenhat kis fejezetben futok neki újra a nyolcvanas, kilencvenes és kétezres éveknek, ezek alatt háromszor olvasható a *Szinopszis* alcím, önmagát felmentve a teljesség igénye alól, önmagától érthetővé téve, hogy az újrendezés, a kiemelések új sora szükségszerű.

„A kilencvenes évek már többször is megtörténtek, csak más volt a nevük, másabb a díszlet és a csomagolás. A népek elmeállapota az örök változatlan tényező a történelmi gépezetben.”(10.)

„A kétezres évek már megtörténtek egyszer, csak nem úgy hitták őket. Az ámbráscetnek pedig annyi, együttérzek vele”(139.)

Graubvogel úr és Kheisal bácsi karakterén keresztül is hangsúlyossá válik az ismétlődő mintázatok jelenléte, mind újrajátszunk mindent, hát hogyne. De újra megszületni azt jelenti-e, hogy elszakadok az előző történetemtől? Mennyiben újszerű vagy épp ismétlődésre hajlamos? Hogyan

születek újra ugyanúgy egy ismételten módosított, megtoldott, átrendeződő történetmesélésben? „Ha újjászületek, ismét indián leszek, tuareg, Kafar, kétvízközi, esendő, gyarló, akárcsak most.” (140.) – szól utoljára a narrátor. Az évszámok, a gyermek- és fiatalkor pontos évei és a korszakok magukon túlmutató információkat hordoznak. Aki tizenhárom, az nem egyszerűen tizenhárom, hirtelen a felnőttiséget hozza magával, a szomszéd és a gyermek szerint is. A korszakok is kapaszkodóként lépnek használatba, amik az értelmezés keretének biztos látszatát adják.

A *Farkashab* világában nem cselekedetek vannak, amik előremozdítják a kapcsolatokat és alakítják az énképet. Vannak szubjektív időegységek, amik magukkal rántják a történéseket, a karakterek pedig ennek elszenvetői és túlélői.

SZABÓ IVETT

Látogatás a lelkek enteriőrjébe

Kiváltságosnak érezhették magukat azok, akik jelen voltak november 22-én a Léda-házban, mert egy Nagyváradon még szokatlan műfaj – a lakásszínház egyik sajátossága miatt csak kevesen juthattak be, hogy láthassák a Héjanász című előadást, melyet a budapesti Kugler Art Szalon hozott el első határon túli helyszínként Nagyváradra. Kiváltságnak lehetett érezni az eseményt azért is, mert időnek és térnek különös együttállásaként zajlott le. A szervezők maguk mágikusnak nevezték azt a különös körülményt, hogy az előadást Ady Endre születésének 145. évfordulóján mutatták be legfontosabb műzsájának, Brüll Adélnak egykori nagyváradi otthonában, a Léda-házban. A Héjanász ugyanis, mint azt a címéből sejteni is lehet, Ady és Léda szerelmének története. A dokumentarista jellegű előadásban a költőt Bárnai Péter, a műzsáját pedig Pokorny Lia alakította. A művet Szederkényi Olga újságíró, dokumentumfilm-rendező állította össze, ő is volt a rendező. Ez utóbbi munkában társa volt Surányi András, aki narrátora volt az előadásnak, és aki tulajdonképpen a felszarvazott férj, Diósy Ödön, Dodó szerepét öltötte magára ebben a műben.

A mű maga és a tér adta sajátosságok igénylik a bensőséges, otthonos hangulat megterem-

tését, ezt a célt szolgálta az érkező nézőknek fel-szolgált pezsgő az előtérben, majd a Léda-ház nagytermébe való belépéskor az egyik oldalon hangulatos kis enteriőr látványa fogadta a barátságosan invitált kis számú, mintegy hetven főnyi nagydímet.

Ebben a kis játéktérben mutatták meg az előadók azt, hogyan lesz hús-vér emberek hevesen fellobbanó és hullámozó, majd elmúló szenvedélyből halhatatlan költészet. A szenvedélyek viharában őrlődő költőnek és műzsájának köszönhetjük a talán legszebb és leggazdagabb huszadik századi magyar szerelmi lírát, mely felöleli a szerelem összes stádiumát a fellobbanástól a szakításig. Szederkényi Olga nem titkolt szándéka volt az is – ez az előadást követő beszélgetésből is kiderült –, hogy rávilágítson arra, hogy a valóságban sokkal fontosabb szerepe volt a műzsának az életmű

Színház 57

KOVÁCS EMŐKE (1991, Nagykároly) magyar-angol szakos tanár. Kolozsvárott diplomázott, néhány év nyugat-európai kitérő után jelenleg Szegeden tanít.

Forók: Szigligeti Színház

A narrátor szerepében Surányi András láthatunk

Pokorny Lia és Bárnai Péter Lédá és Ady szerepében, a nézők közvetlen közelében

56

megszületésében, mint ahogy az például a tankönyvekből kiolvasható. Ennek tudható be, hogy az előadás során mintegy mérföldkőként jelentették be Ady egy-egy újabb verseskötetének a megjelenését, melyhez a narrátor rögtön hozzátette azt, hogy éppen hányadik kötete volt az, mely Lédával való kapcsolata idején született meg.

A mintegy hetven perces előadás során kirajzolódtak a szerelmi kapcsolat erővonalai. Eleinte Ady volt a dominált fél, a nagyvilági Lédá uralkodott a vidéki újságíró tehetség fölött, de amint Adyból országos hírnévű költő lett, megváltoztak az erőviszonyok. Ady ebben a kapcsolatban nagyobb szabadságot kért, követelt magának, Lédá pedig idővel egyre féltékenyebb szerelemmel ragaszkodott kedveséhez. A konfliktusok elkerülhetetlenek, kapcsolatuk súlyos tragédiája volt a halva született gyermekük is. Ady és Lédá szerelmének jól ismert művészi lezárása a megrendítő Elbocsátó szép üzenet című költemény, amelyet érdekes módon nem csak Ady szaval el Lédának, de Lédá is Adynak, jelezve ezzel azt, hogy a szakítás mindkét fél számára veszteség volt, és nem csak Lédá, de Ady is magára kellett öltse elhagyott

szerelmese „Feledésének gazdag úr-palástját”. Pokorny Lia és Bárnai Péter láthatóvá tették a két ember mélyseges szerelmét és szenvedélyét, játékok érdemeit csak erősíti az a tény, hogy úgy voltak képesek érzékelhetővé tenni a lelki folyamatokat, hogy közben a felolvasószínházi jellegből adódóan olvasniuk kellett a szövegeket. A főhősök párbeszédei ugyanis az egymásnak írott levelekből álltak, illetve Ady cikkekből és versekből hangzottak el részletek. A történéseket, az életrajzi eseményeket a narrátor olvasta fel, közben a háttérkivittől filmrészletek, illetve korabeli fotók, képeslapok, illusztrációk idézték meg azokat a huszadik század eleji helyszíneket, ahol Ady és Lédá élete zajlott.

A nagy sikerű előadás után, mint már említettem, beszélgetés zajlott, melyen részt vett Szederkényi Olga és Surányi András, beszélgetőtársuk Szűcs László, az *Újvárad* folyóirat főszerkesztője volt. Megjegyzendő még, hogy a nagyváradi előadás a nagyváradi Szigligeti Színház és a Szépírók Társasága támogatásával jött létre.

KOVÁCS EMÓKE

A velünk született fogság teljesedik ki bennünk

Visky András: *Kitelepítés*, Jelenkor, 2022

1. (Bevezetés)

A *Kitelepítés* egy család szenvedéstörténetét állítja a középpontba a *törvénybe iktatott törvénytelenségek idején* (35), a rendszer ellenségének tartott református lelkészt 1958-ban letartóztatják és egy koncepció perben évtizedekre elítélik, családját pedig: feleségét, a dadát és a hét gyermeket, akik közül a legkisebb, a könyv szerzője, András még csak két éves, a Bărăganba telepítik a szovjet mintájú Gulág egyik munkatáborába, itt a gyermekek számára az Apa hiányában és az apavárás jegyében az Anya jelenti a teljességet, a családnak ez a helyzete szemléletesen fejezi ki hiány és teljesség dialektikus egységét

2. (LélekleNyomat)

a könyv visszaemlékezés a felnőtté lett, de a kisgyermeki lélekbe gyakran visszabújó legkisebb testvér szemszögéből, aki azonban nem csak a saját emlékeire hagyatkozik, mert a *történ(e)tek rekonstrukciójára irányuló eltökéltségünk afelől győzött meg, hogy a közösen megélt gulágévek – az a bizonyos 4 év 2 hónap 18 nap – különböző, olykor egymást kizáró, de legalábbis párhuzamos valóságok lenyomatát hozták létre a lélekben*, ennek a közös lélekleNyomatnak a végeredményét követhetjük nyomon a dajka befogadásának történetétől kezdve, az Apa csak két hétre akarta befogadni Nényut, de ő kijelentette, hogy nem hagyja el soha többé ezt a családot és hát *ebben a kérdésben nincs mérlegelni való, a jövevény és árva, akik vagyunk, fogadja be a jövevényeket és árvákat, akiké leszünk* (3)

3. (A Pokol és a többiek)

pedig figyelmeztették Nényut, hogy veszélyes döntést hozott, és hamarosan megtapasztalja, hogy nem csak riogatták, valóban a pokol bugyraiba kell követnie az apától elszakított, kényszerlakhelyre rendelt családot, a mű végigvezet a pokol stációin, de itt a gyehenna nem egyre nagyobb szenvedéseket tartogató körökből összeálló, egyre mélyebbre süllyedő tölcser, hanem egymásba csúszó síkok sora, nincs rangsor, hogy mi a kisebb, mi a nagyobb szenvedés: az Apa megkínzása, elítélése, a családtól való elszakítása, vagy a család kitelepítése, az ottani éhezés, didergés, gödörben gyötrődés? vigasztaló, hogy a minden-

hol jelenvaló pokol nem különül el a purgatóriumtól és a mennyországtól, a számkivetettek szenvedéseikben osztoznak a többi elítélttel, akik tartják egymásban a lelket, anélkül akár, hogy ez célkitűzésük lenne, a szenvedés, a világba bele-, vagy inkább abból való kivetettséjük kidomborítja emberi mivoltukat, mindannyian valóságos személyek, nincs köztük fiktív alak (csak egy, de a szerző nem árulja el, hogy kicsoda), felidéződik a könyv lapjain Nicolae Balotă az irodalomtörténész, Paul Goma az író, a kivégzett Antonescu marsall özvegye, de az olvasó számára ismeretlenek is, mint Nadia a pilótanő, Aurel az egyetemista vagy a lágerben elhunytak csontjait megőrző Grüber

Könyv

FORGÁCS ÁRON kultúrantropológus, szerkesztő, fényképész, Pécsen született 1989-ben.

4. (Hontalanság)

de nem csak politikai elítéltek vannak a lágerben, hanem köztörvényes is, a velejéig romlott Marin, akinek gonoszságát az Anya próbálja valahogy szépíteni a gyerekek előtt, hogy ne féljenek tőle annyira, van félni való ügyis elég, a testi szenvedésnél is nagyobb különösen a gyerekek számára a semmibe vetettség rettentő érzése, *ott-hon még esetleg akadna nekünk is valahol, de haza az nincs, sohasem is volt, mindig is jövevények voltunk és vándorok, bozgorok meg zsidók, a Szentírás szerint Ábrahám magvai, migratorii, kiáltotta át az út túloldaláról Marin, amikor lerészegedett, migratorii és bozgorii és judanii, szép szó mind, mondta Anyánk, nem kell félni, a bozgor meg a zsidó, meg főként a migratorii, szépek így együtt, ezek az Örökkévaló kedvenc szavai, magyarázta Anyánk, Isten örömét leli Marin pungás üvöltözéseiben* (528), *Feri elsőszülött testvért elnémitotta végzetesnek bizonyuló készültségével, azt, hogy*

hazátlanok vagyunk, bozgorok meg agitátorok, napon-ta hallhatta Marin pungástól, de hogy otthonunk se volna sehol, egy hely, ahol meghúzhatnánk magunkat, és ahova Apánkat is hazavárhatnánk, nos ez váratlanul érte, nekünk ez a könyv az egyetlen otthonunk, mutatta fel Anyánk a Szentírást, mialatt az egyre erősebb szélzúgás betöltötte az egész barakkot és külön-külön mindannyiunk szívét, mellkasát, üreges csontjait. (497)

5. (Szentírás)

a számkivetettségben a legfőbb vigasz Isten folyamatos jelenléte, az Anya minden nap felolvastott az egyetlen könyvből, amelyet becsempészett a munkatáborba, a Bibliából, nem Apa pótlék az Isten, sem pedig a kegyetlen valóságot elkendőző mesefigura, hanem megtartó erő, aki barátságával, megértésével, bölcsességével bátorít, de reménykeltéssel nem próbálkozik, mert *a remény az Ördögtől van, legfőképpen pedig a túlélés reménye, a Sátán a legravaszabb reménykalmár és mi mindannyian hűségese előfizetői vagyunk, furmányos reménybónusz-vadászok, nos igen, valamennyi láger és koncentrációs tábor fundamentuma és fenntartója a remény, (390)*, Isten szavának másik tolmácsolója az Apa, főként az Anya felidézései és a gyermekekben élő

emlékek révén, Isten szavát a formával is meg akarja idézni a regény a Szentírástra emlékeztető számozott egységeivel, ezekből a különálló részekből épül fel a mű, ami bárhol felüthető, a számozott passzusok tetszőleges sorrendben is olvashatók, noha a szerző nagyjából tartja magát az események kronológiájához

6. (Kié Erdély?)

a megannyi szenvedésteli élmény között a szabadon engedett Apával való találkozás leírása a regény egyik legmegrendítőbb jelenete, ahogy egymás után sorban engedik be hozzá a gyermekeket, legvégül a legkisebbet, aki nem is emlékezett az Apára, mert nagyon kicsi volt, amikor elítelték, és amikor a családot kitelepítették, ezért *az apa szóról a börtön jut az eszembe, a börtönt jól el tudom képzelni, pedig sem a saját apámat, sem pedig börtönt nem láttam soha, magam előtt látom mégis, lehet, hogy egyszerűen csak azért, mert ezzel a tudással születünk és a börtön eleve bennünk van, mindenkiben (259)*, mégis, a hosszú várakozás után beteljesülő első találkozás az Apával mintha elfeledtetné a szenvedéseket, *mindegy, hány év, a fogság csak egy pillanat, mert csak a szabadság bír valódi tartalommal (692)*, de sem a család, sem az olvasó nem nyer

feloldozást, a történet nem zárul le az egymásra találás lélekszorogató eufóriájában, hanem folytatódik a külvilágban, a fogság egy másik dimenziójában, a rendszer nem változott, és az Apa sem tört meg, bár nagyon fél az istentelen hatalomtól, mégsem tehet mást, csak azt, amit hite diktál, a szószékről továbbra is arról beszél, amiről úgy gondolja, hogy beszélnie kell, kié Erdély? teszi fel az újabb bebörtönzés kockázatával járó kérdést a templomba zarándokló magyaroktól, románoktól, szászoktól, cigányoktól, a magyarul nem értőknek a gyermekei fordítanak, és mondja, Erdély az Úré, ahhoz pedig, hogy a mienk legyen, ami most szemmel láthatóan nem a mienk, ahhoz, mondta a Lélek, szabadoknak kellene lennünk, de nem vagyunk (763)

7. (Irodalom)

a klasszikussá nemesedett kortárs magyar epikával mutat közeli rokonságot a *Kitelepítés*, mely témaválasztásában, érzékenységben, humánumban és művészi megformálásának igényességében is méltó folytatása legértékesebb prózairodalmunknak, Esterházy Péter regényeihez hasonlóan Anya- és Apa-leírásai olyan mértékben igazodási pontjai a könyvnek, amilyen mértékben egy kisgyermek számára központi alak az apa és az anya, Kertész Imre Sorstalanságának mintegy párdarabja a mű, mely a Gulág világát tárja fel egy gyermeki szem és lélek közvetítésével, ebben a szélsőséges élethelyzetben óhatatlanul is reflektálva sors, sorstalanság gondolatára, *ott álltunk a lágerparancsnokság előtt a sorsunkra várva, nem tudva, hogy az a sorsunk, hogy nincs sorsunk, és ez majd végtelen, a halálunkig, sőt még azon is túl tartó szabadsággal ruház fel bennünket* (137)

8. (Nincs szabadulás)

különös, de a regényben nincs egyetlen pont sem, mert Isten szava sem behatárolható holt betű, hanem folyamatos kinyilatkoztatás, és mert a pokol köreiben élt élet nem hordozza magában a ponttal jelölhető pihenés, időleges megnyugvás lehetőségét sem, az utolsó 822. bekezdés végéről is hiányzik a pont, mert bármennyire is azt gondoljuk, hogy ha valami véget ér, attól megszabadultunk, ami volt, annak nem

pont kerülhet a végére, mert szabadságunkkal együtt hordozzuk nem-szabadságunkat is, *amikor megszületünk, minden egyes emberrel világra jön egy jókora büntetés-végrehajtó intézet, egy sokcellás fogda, még karcser is van bennünk, valahol a lelkünk mélyén biztosan, kopott vaságyak hideg szagát hozzuk magunkkal, és a nyirkos priccsek fanyar kigőzölgését, komor börtönőrök egy szótagos szavakat vakkantának bennünk, ettől vagyunk emberek, semmi mástól, arra várunk, hogy valaki szabadon engedjen minket magunkból, de nem jön senki, a velünk született fogság teljeseedik ki bennünk, így telik el, inkább le, mint el, az életünk* (260)

9. (A történelem vége)

sem az egyéni, sem a kollektív fogságból nincs menekvés, még Isten sem tud vagy nem akar ezen segíteni, *a történelem rakta össze az országot, nem én, szől közbe a Mindenható hidegen, a történelemhez pedig nem sok közöm van, ő beszél és hozzám, igen a Mindenható, holló szárnyát hallom susogni, én már rég elhatárolódtam a történelemtől, mondja, hátat fordítottam neki és megtagadtam, egyszerűen kivontam magam belőle, a történelemnek vége van, ha nem vettétek volna észre, engem már csak az utolsó ítélet megtervezése foglalkoztat, a vad Jelenések könyve színpadra állítása* (629)

10. (Istenbizonyíték)

az a történelem, amiből Isten kivonult, maga a végítélet, mert az ember feje fölül eltűnik Isten ege, és nem védi semmi a lealjasulástól, nem elég a megmeneküléshez az önmaga erejébe, tartásába, erkölcsébe vetett hite, a szerzőt sem óvják meg ezek a katonai szolgálat ideje alatt, *reggelre készen álltam a gyilkolásra, egy hibátlanul működő gépezet alkatrésze lettem, megtaláltam a helyemet, önmagamat végképp elveszítve* (822), így lép ki a szerző a maga alkotta jelentős irodalmi műből, mely megvilágító erejű kinyilatkoztatás egy olyan pokolhelyről, ahonnan a védtelen, kiszolgáltatott család csak azért tudott visszatérni a mindenki által megélt pokolba, mert Istennel együtt került be oda, mi ez, ha nem Istenbizonyíték?

FORGÁCS ÁRON

Vannak-e még úriasszonyok? Igen, vajon vannak-e még? Az-e ma az úriasszony, aki a bassza meg helyett – úriasszonyos, úriemberes társaságban – az mondja, basszus, vagy már ő sem az, hiszen tudjuk, ő is tudja – konkrétan mi másra gondolna – mit jelent a nyelvéről lepattanó basszus, ha nem ezt: bassza meg.

Ezen az alapon – bassza meg, vagy basszus – nehéz úriasszonnyal találkoznia egy úriembernek, aki minden gátlás nélkül kimondhatja a basszus helyett is, amit gondol, akár társaságban is. Következmény? Látni kell ebben az esetben az úriasszony arcát.

*

Ma már semmilyen társasági életet élni nem egyszerű. Nem járványra, covidra gondolok, nem

Előhívás

KÖRÖSSI P. JÓZSEF költő, könyvkiadó (Nagyvárad, 1953), a Noran Libro könyvkiadó vezetője. Márkházán él.

is a válságokra. A háború tőlünk annyira távol, mint a lelkünk, a többi járvány itt van...

Amikor kiköltöztem abból az országból, amelyben a magam képességeivel maximum alkoholista vagy öngyilkos lehettem volna, eldöntöttem, hogy nem, nem, nem, soha – soha nem leszek haragosa annak a hazának, amelyik elhagyására felkészített. Mondjuk így: kényszerített rá, hogy felkészüljek. De hálátlan sem leszek azzal, amelyik akkor – mintha úgy tünne most, ahogy sohasem tűnt – befogadott. Mert miután román (is) voltam, migráncs is vagyok egy aprócska faluban, amelyben mindenki az lehetne, hiszen... Közöttük vagyok én is.

*

Ülök a „határkő” egyik oldalán, akkor, amikor még kettő van belőlük, és nem az úriasszony, úri-

ember fejében határkövek, sem az egyik, az belső, sem a másik, az onnansó, a túloldalon. Várom a román rendszerokádót, aki kipakoltat, aztán a másikat, a másik „határkőnél” a magyar rendszerokádót, aki bepakoltat. Ezerkilencszáznolcvankettő.

Kőrössi P. József Tükör előtt, tükör után

Mind a kettő a fejemből igyekszik kipakoltatni, amit addig oda összehordtam, és a helyére pakoltatná be azt, amit még nem ismerek – az a másik. Hiszen először lépek át egy, két – határkő melletti határt –, ami a fejemben már oly régen ott van.

Mind a két oldalon goromba kettős, az egyikőjük itt és ott is fegyveres – de nem csak ebben hasonlítanak.

Egyszer – máskor – azt mondja a magyar határőr, úgy, hogy a román, mintha nem tudná, meg ne hallhassa: „A tolvajokat nálunk is felakaszszak!” Így lettem letolvajozva, én, a békés országváltásra készülő úriember, az úriasszonyok ölébe kíváncszó, amúgy valóban gazember (bassza meg!), hiszen, ahogy B.B. mondja Eörsi fordításában magyarul *A kerékcseré* című versében:

„Ülök a járdaszélen.
A sofőr kereket cserél.
Nem voltam szívesen ott, ahonnet jövök.
Nem leszek szívesen ott, ahová megyek.
Miért nézem a kerékcserét
türelmetlenül?”

Lefordítva: ülök a határkő két oldalán egyszerre, és a basszus helyett mondom: hát bassza meg, megérte?

Hát megérte? A basszust nyelveden forgató úriasszonyom?!

*

Akkor, amikor a fenti történetet a senkiföldjén átélem, még nem ismerjük, így nem is használjuk ezt: basszus! De annál gyakrabban azt, amit akkor még nem helyettesítünk: bassza – nem akárhogy, felkiáltójellel – meg! Úriemberem (miért nem vagy úriférfiú), úriasszonyom, amit most mondasz ki, akkor nem mondhattad. Hiába lehetél és voltál és vagy azóta is képmutató.

*

A határokon nincsenek úriasszonyok, a román-magyar határon sem voltak, ahogy ma sincsenek. Nem is lesznek. Úriemberek voltak-e, vagy csak basszamegező úriférfiak? A határokon, a határkövek innenső és onnansó oldalán – hiszen megmaradtak, ottragadtak! – nem úriemberek és nem úriasszonyok, hanem a bazmegezők ültek, ma pedig a basszusozók.

Schengenek voltak, vannak és lesznek. Volt egyszer egy magyar Schengen és lesz rövidesen (?) egy román. És minden marad éppen olyan, mint régen, amikor az úriasszonyok nem bazmegezhettek, de még nem is basszusozhattak. Schengen innenső meg onnansó oldalán...

*

Neked, drága, tizedik éves úriasszonyom, az ágyban és itt a kertben mondhatom (talán!) a basszus helyett, hogy bassza meg. Amikor nem azt akarom mondani, hogy basszus. Te azt mondod: visszaállítani, én azt, hogy csak visszahozni kellene: úriasszony, úri- és férfiember ne mondhassa a basszameg helyett azt, hogy basszus. Mert nem igaz!

Mondhassa bátran azt minden határok innenső és onnansó oldalán, mondhassa bátran minden bozgorozó, románozó, tótozó, migráncsozó kis- és nagyfaluban – mondhassa minden társasági úriasszony és úriember tükörbe mindenkor, hogy... Mit is?

FÉLÉVSZÁZADOK VIHARÁBAN. DUTKA ÁKOS-EMLÉKEST

Ötven éve, 1972. december 27-én hunyt el Dutka Ákos (1881–1972) költő, publicista, szerkesztő, a modern magyar poézis egyik úttörője, A Holnap antológiák megbecsült tagja, a Holnap Irodalmi Társaság egykori titkára. Az első világháború végén Budapestre költözve a Külügyminisztérium sajtóelőadója, később a *Friss Újság* felelős-, majd főszerkesztője, a német orientáció és a náci bevonulás ellenzője, az 1956-os forradalom egyik első köszöntője. Hosszú életútja alatt mindvégig megmaradt szülővárosa poétájának, két prózai visszaemlékezése is a századelő Nagyváradjának, A Holnap városának állít méltó emléket. Az egykori költői „hetesfogatból” Dutka az egyedüli, aki valóban a város szülöttje.

Dutka Ákos emlékére 2023. január 27-én, pénteken 18.00 órától a Szigligeti Színház páholyelőcsarnokában ünnepi ülészakot szervez a Dutka családdal karöltve az *Újvárad* folyóirat kiadója, a Holnap Kulturális Egyesület. A rendezvény iniciátora Dr. Boka László. Az est során vetített előadásokra, valamint egy kerekasztal-beszélgetésre is sor kerül. A rendezvény díszvendége Dr. Ilia Mihály irodalomtörténész, címzetes egyetemi tanár. Közreműködnek a Szigligeti Színház művészei, valamint Thurzó Sándor József brácsaművész.

Az est végén a résztvevők koszorút helyeznek el A Holnap szoborcsoportnál.

Előadók:

Dr. Borbás Andrea irodalomtörténész, a Petőfi Irodalmi Múzeum főmuzeológusa

Dr. Boka László irodalomtörténész, a BTK Irodalomtudományi Intézet tudományos főmunkatársa, a PKE docense

A kerekasztal-beszélgetést vezeti, illetve az est házigazdája: Szűcs László, az Újvárad főszerkesztője.

A belépés díjmentes, a szervezők minden érdeklődőt szeretettel várnak!

Támogatók: Léda Alapítvány; RMDSZ Bihar Megyei Szervezete; Dr. N. Császi Ildikó vendégoktató; Szigligeti Színház; Plusz FM.

